

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Psykososiaalisen tuen harjoitusmallin laadinta

Leinonen, Hanna

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Psykososiaalisen tuen harjoitusmallin laadinta

Leinonen Hanna
Kriisi- ja erityistilanteiden
johtaminen
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2017

Kriisi- ja erityistilanteiden johtaminen (YAMK)

Hanna Leinonen

Psykososiaalisen tuen harjoitusmallin laadinta

Vuosi	2017	Sivumäärä	74
-------	------	-----------	----

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, miten luodaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma. Opinnäytetyön kohderyhmänä on valtakunnallisesti kaikki psykososiaalisen tuen viranomaistoimijat, jotka suunnittelevat harjoituksia normaaliolojen häiriötilanteisiin tai suuronnettomuustilanteisiin. Kehittämistavoitteena oli tukea työelämää kehittämällä työkalu helpottamaan psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman tekemistä ja täten vähentään harjoitussuunnitelman tekemiseen käytettävää aikaa sekä tätä kautta vaikuttaa harjoituksen suunnittelun kustannuksiin.

Psykososiaalisen tuen järjestämisvelvoite on lain mukaan kunnan sosiaalitoimella. Viranomaisen johtamaa psykososiaalista tukea on tutkittu melko vähän ja psykososiaalisen tuen suuronnettomuus ja normaaliolojen häiriötilanneharjoittelua sosiaalitoimessa vielä vähemmän. Tutkittua tietoa harjoittelusta löytyy enemmän terveydenhuollon viitekehyksestä.

Opinnäytetyö päädyttiin toteuttamaan laadullisin menetelmin kehittämistutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla anonymisti psykososiaalisen tuen asiantuntijoita. Sisäänotto kriteereinä olivat harjoitussuunnitelman tekemiseen osallistuminen sekä viranomaisasema. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelun menetelmin ja aineisto analysoitiin induktiivista sisällön analyysiä käyttäen.

Tutkimuksen keskeisinä tuloksina ilmeni, että psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman tekemisessä keskeisimmiksi nousseet seuraavat teemat: harjoitussuunnitelman tekemiseen tulee varata riittävästi aikaa. Toiseksi keskeiseksi asiaksi nousi harjoitukseen varattava henkilöstöresurssi ja sen riittävyys. Harjoituksen maalihenkilöiden perehdytys todettiin olevan myös harjoitussuunnittelun keskiössä. Tulosten mukaan harjoituksen tavoitteet tulee olla selkeät eli miksi harjoitellaan. Jotta harjoituksista opitaan mahdollisimman paljon tulee harjoituksen jälkeen järjestää purkutilaisuus, jossa käydään läpi harjoituksen kulku ja kehitysehdotukset tulevaisuuteen. Näistä pääteemoista muotoutui harjoitussuunnitelman mallipohja psykososiaalisen tuen viranomaistoimijoiden hyödynnettäväksi.

Opinnäytetyön johtopäätöksenä voidaan todeta, että valtakunnallisesti psykososiaalisen tuen harjoittelua tulisi lisätä ja harjoitusten järjestäminen tulisi olla osana alueen varautumista ja valmiutta. Tällä hetkellä harjoitusten järjestämistä ei valvota millään tavalla, joten harjoitusten järjestäminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja täten alueelliset erot ovat suuret. Tässä yhteydessä psykososiaalisen tuen harjoitustietopankin perustaminen ei onnistunut suunnitellulla tavalla, mutta sen kehittäminen tulee jatkumaan tämän tutkimuksen jälkeenkin työelämässä. Tutkimusta tehtäessä nousi useita jatkotutkimusaiheita, kuten moniviranomaisharjoittelun tutkiminen käyttäen samoja tutkimusmenetelmiä kuin edellä, mutta asettaen kustakin viranomaisryhmästä yksi edustaja haastateltavaan ryhmään.

Asiasanat: Psykososiaalinen tuki, suuronnettomuus, harjoitussuunnitelma

Hanna Leinonen

Devising a psychosocial support training plan

Year	2017	Pages	74
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to explore how to create a good psychosocial support training plan. The target group for the Master's thesis is all of the officials devising psychosocial support exercises for normalcy interference situations or disaster situations nationwide. The aim was to support working life by developing a tool to facilitate the compilation of the psychosocial support training plan and thus both shorten the time used on making the plan and affect the cost of devising the training.

According to the law, the obligation to organize psychosocial support is on social services. Few studies have been made on psychosocial support led by the authority, and even fewer on rehearsing for major disasters or fault situations in social services. Research information on practising these situations can be found more in health care framework.

The thesis was implemented as a design-based research using qualitative methods. The data were collected by interviewing experts in the field of psychosocial assistance anonymously. The intake criteria for these interviews were participating in devising the training plan and regulatory status. The interviews were carried out with the methods of qualitative interviewing and the data were analysed using content analysis.

The key results of the study showed the basic themes that emerged in the process of creating the psychosocial support training plan: sufficient time should be allocated to devising the plan. Another essential theme in the thesis was adequate workforce in the rehearsals. It was also found that familiarizing the target people of the training was in the center of devising the training plan. According to the results, the aim of the training, namely why the training is taking place, must be made clear. In order to learn from the exercises as much as possible, there should be an opportunity to go through the training and development proposals for the future after the training. On the basis of the main themes, a training plan template was developed for the use of the officials.

As a conclusion of the thesis, it can be said that the amount of psychosocial support training should be increased nationally and training should be a part of the region's preparedness and readiness. At the moment, the organization of the exercises is not monitored in any way, so the training is based on a voluntary basis and, therefore, regional differences are significant. In this context, the establishment of the psychosocial support training bank did not go as planned, but its development will continue after this study in daily work. Several topics for further research arose during the process of this study, such as the examination of multi-authority training using the same methods as above, but interviewing one representative from each group of officials.

Keywords: Psychosocial support, disaster, training plan

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Psykososiaalinen tuki	6
2.1	Sosiaalipäivystys	8
2.2	Kriisipäivystys	11
3	Psykososiaalisen tuen varautuminen ja valmiussuunnittelu normaaliolojen häiriötilanteissa ja suuronnettomuustilanteissa	14
3.1	Suuronnettomuustilanteet ja normaaliolojen häiriötilanteet	14
3.2	Varautuminen ja valmiussuunnittelu	16
4	Simulaatio-oppiminen	18
4.1	Psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma	21
4.2	Harjoitussuunnitelmien rakenne	23
5	Tutkimuksen asetelma, toteutus ja menetelmät	27
5.1	Tutkimuksen valmistelut ja kulku	27
5.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus	27
5.3	Tutkimusmenetelmä	28
5.4	Teemahaastattelut	29
5.5	Aineiston analysointi	32
6	Tutkimustulokset	32
6.1	Psykososiaalisen tuen harjoittelu	34
6.2	Yhteistoimintaharjoittelu	35
6.3	Harjoitussuunnittelu	39
6.3.1	Hyväksi koetut elementit harjoitussuunnittelussa	39
6.3.2	Vältä karikot, nappaa vinkit- asiantuntijoiden esimerkit	41
6.4	Asiantuntijoiden tärkeäksi kokemia asioita haastattelun teemoihin liittyen ..	42
7	Harjoitussuunnitelmamallipohjan luominen	44
7.1	Harjoitussuunnitelmamallipohjan käytettävyys	44
7.2	Psykososiaalisen tuen tietopankki tulevaisuudessa	45
8	Johtopäätökset	46
9	Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi	47
10	Pohdinta	49
	Lähteet	51
	Kuviot	58
	Taulukot	59
	Liitteet	60

1 Johdanto

Opinnäytetyön aiheen valinta nousi omasta työstäni ja kiinnostuksesta kehittää psykososiaalisen tuen normaaliolojen häiriötilanneharjoittelua sekä suuronnettomuusharjoittelua.

Työskentelen Espoon sosiaali- ja kriisipäivystyksessä ja työhömmä kuuluu kriisiapu traumaattisissa kriiseissä sekä erilaisissa arjen häiriötilanteissa. Yksikkömmä on jatkuvassa valmiudessa suuronnettomuuksien varalta ja tehtävämme on organisoida ja johtaa alueellamme psykososiaalista tukea suuronnettomuustilanteissa.

Tavoitteena oli tutkia opinnäytetyössäni miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma. Opinnäytetyö koostuu seuraavista osa-alueista: harjoitussuunnittelun teoria, asiantuntijoiden teemahaastattelut sekä harjoitussuunnitelman mallirungon luominen asiantuntijahaastatteluiden ja teoretiedon pohjalta. Tavoitteena oli luoda valtakunnallinen tietopankki psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelmille sekä psykososiaalisen tuen verkostoitumiselle.

Psykososiaalisen tuen harjoittelu on usein osana moniviranomaisharjoittelua, joka on toki tärkeää, mutta haluan opinnäytetyölläni nostaa esille myös psykososiaalisen tuen omat harjoitukset ja niiden järjestämisen tärkeyden oman yksikön valmiuden kehittämisen näkökulmasta. Opinnäytetyöni aiheita miettiessäni halusin, että työni olisi mahdollisimman konkreettinen ja työelämää tukeva. Opinnäytetyön tuotoksena kehitettyä mallirunkoa voi hyödyntää harjoitussuunnittelun tukena. Tutustuessani erilaisiin ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetöihin innostuin Kati Saarikiven opinnäytetyöstä Ensihoidon harjoituspankki, harjoitussuunnitelmien laadinta. Olen omassa työssäni pyrkinyt kehittämään psykososiaalista tukea ja sen harjoittelua ja sain tästä idean omaan opinnäytetyöhöni.

Päätavoite:

- Tavoitteena on kehittää tutkittuun tietoon perustuva psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman mallirunko

Alatavoitteet:

- Tavoitteena on kehittää työelämässä tapahtuvaa psykososiaalisen tuen harjoitusten järjestämistä sekä madaltaa harjoitusten järjestämisen kynnystä
- Tavoitteena on perustaa valtakunnallinen psykososiaalisen tuen tietopankki

2 Psykososiaalinen tuki

Sosiaali- ja terveysministeriön (2009:16) mukaan psykososiaalinen tuki- ja palvelut ovat sitä toimintaa, joka järjestetään suuronnettomuuden tai erityistilanteen jälkeen yksilölle tai yhteisölle. Psykososiaalisen tuen tavoitteena on yksilön ja yhteiskunnan psyykkisten ja

sosiaalisten haittojen vähentäminen. Psykososiaalinen tuki sisältää akuutin kriisityön ja akuutin sosiaalityön palvelut (kuvio 1.). Psykososiaalisen tuen kattotermin alle kuuluu myös evankelisluterilaisen kirkon- sekä muiden uskonnollisten yhteisöjen tuki.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) julkaisemassa Kokonaisturvallisuuden sanasto (2014, 45) psykososiaalinen tuki määritellään palvelujen ja tukitoimien kokonaisuudeksi, jonka tehtävänä on torjua ja lievittää psyykkisesti järkyttävästä tilanteesta ihmiselle koituvia haittoja ja seurauksia.

Kunnan läkisääteinen tehtävä on järjestää psykososiaalista tukea. Psykososiaalisesta tuesta on säädetty seuraavissa laeissa: perustuslaki (731/1999), valmiuslaki (1552/2011), terveydenhuoltolaki (1326/2010), sosiaalihuoltolaki (1301/2014), pelastuslaki (379/2011) sekä mielenterveyslaki (1116/1990). Nämä lait ovat keskeisiä psykososiaalisen tuen järjestämiseen vaikuttavia lakeja.

Pelastuslain luku 6. 46.§ velvoittaa sosiaali- ja terveystoimea yhteistyöhön pelastustoimen kanssa. Sosiaalitoimen kohdalla tämä tarkoittaa psykososiaalisen tuen järjestämistä, joka on hätään joutuneiden huoltoa, majoittamista sekä kriisiapua akuutissa kriisitilanteessa. Terveydenhuoltolain 3. luvun 27. §:ssä todetaan, että kunnan on järjestettävä yksilöille, yhteisöille ja perheille psykososiaalinen tuki äkillisissä järkyttävissä tilanteissa.

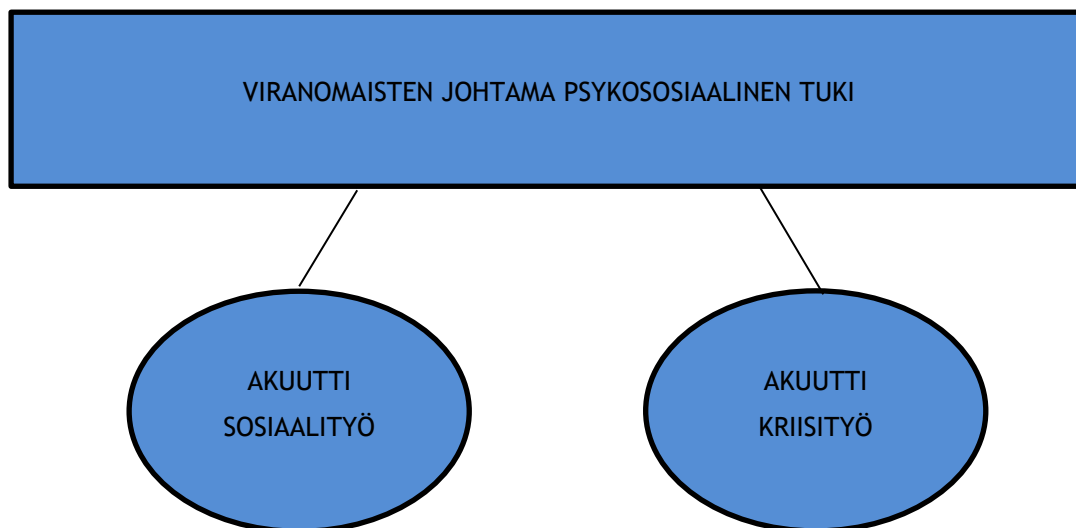
Psykososiaalisen tuen järjestämiseen vaikuttavat myös henkilötietolaki (523/1999) sekä henkilötietojen käsittelyyn oikeuttavat erityislait. Sosiaali- ja terveysministeriö on myös ohjeistanut kuntia: Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut, Opas kunnille ja kuntayhtymille (2009:16).

Psykososiaalisen tuen järjestäminen vaihtelee alueittain. Lain mukaan sitä johtaa sosiaaliviranomainen. Sosiaaliviranomaisen alaisuudessa voi toimia Suomen Punainen Risti (SPR), Vapaehtoisen pelastuspalvelu (VAPEPA) ja Kirkon Henkinen Huolto (HEHU). (Castrén, Ekman, Ruuska & Silfvast. toim. 2015.)

Turvallisuus komitean laatimassa Yhteiskunnan turvallisuusstrategia-asiakirjassa (2017, 48-49) puhutaan henkisestä kriisinkestävyydestä joka on osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Henkisen kriisin kestävyys tavoitetaan on kirjattu, että viranomaisilla, kirkoilla ja järjestöillä on psykososiaalisen tuen antamisen vamiudet. Pyrkimyksenä on ehkäistä poikkeusoloista johtuvien traumaperäisten stressireaktioiden sekä häiriöiden vaikutuksia kansalaisten henkiseen kriisinkestävyyteen.

Niin kuin edellä on kuvattu, psykososiaalinen tuki on mainittu monessa suosituksessa ja laissa. Tästä huolimatta psykososiaalisen tuen asema Suomessa on vielä varsin nuori ja vaihteleva

paikkakunnittain. Seuraavassa luvussa käsitellään psykososiaalisen tuen tulevaisuutta lakimuutoksen näkökulmasta. Psykososiaalisen tuen termiä käytetään varsin kirjavasti myös sellaisissa yhteyksissä, joissa ei kuitenkaan psykososiaalinen tuki sisällä edellä mainittuja viranomaislementtejä.

Kuvio 1: Viranomaisten johtama psykososiaalinen tuki

Valtakunnallinen valmius psykososiaalisen tuen osalta on Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksellä, joka toimii sosiaali- ja terveysministeriön valtuuttamana. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys lähtee tarvittaessa minne päin Suomea tahansa ja tarjoavat paikallisille asiantuntijatukea psykososiaalisen tuen johtamiseen sekä organisoimiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015:1.)

2.1 Sosiaalipäivystys

Sosiaalipäivystysjärjestelmä on luotu kiireellistä avun saamista varten. Koko maata kattavaksi järjestelmä on tullut vuosituhaten alkupuolella. Sosiaalipäivystyksessä tuen tarve on välitön ja asiakastilanteet vaihtelevat. Sosiaalihuoltolain § 12 mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla on oikeus saada kiireellisen tilanteen yksilölliset sosiaalipalvelut. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki. toim. 2017.)

Sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) tuli tarkennuksia alkaen 1.1.2017 koskien sosiaalipäivystyksen järjestämistä. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) luvussa 3. 29.§ velvoittaa järjestämään sosiaalipäivystystä ympärivuorokautisesti ja kaikille ikäryhmille. Palveluun tulee saada yhteys ympärivuorokauden ja sosiaalipäivystystä veloitetaan tekemään yhteistyötä ensihoitopalvelun, terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa. Tässä lakimuutoksessa lisättiin sosiaalipäivystyksen velvoite tehdä

yhteistyötä hätäkeskuksen kanssa, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että sosiaalipäivystys ottaa hätäkeskuksesta vastaan tehtäviä Virve-viranomaisverkon päätelaitteella.

Sosiaalipäivystys on osa päivystysuudistusta, josta säädetään uudistetussa terveydenhuoltolain luvussa 6. 50§ ja 50a§ (1326/2010), jossa sairaaloiden työnjakoa, yhteispäivystyspalveluja ja sosiaalipäivystyksiä uudistetaan. Uudistuksessa on päädytty keskittämään vaativa erikoisala-päivystys 12 sairaalaan, joissa tulee olemaan ympärivuorokautinen laajan päivystyksen yksikkö. Näissä 12 sairaalassa päivystyksen yhteydessä tarjotaan myös sosiaalipäivystystä. Kaikki viisi yliopistollista sairaalaa: Helsinki, Kuopio, Oulu, Tampere ja Turku ylläpitävät laajan ympärivuorokautisen päivystyksen yksiköitä.

Seitsemän muuta sairaala jotka tarjoavat laajan ympärivuorokautisen päivystyksen ovat: Lahti, Rovaniemi, Joensuu, Lappeenranta, Pori, Seinäjoki ja Jyväskylä. Kotkan, Mikkelin, Savonlinnan, Hämeenlinnan, Vaasan, Kokkolan, Kajaanin ja Kemin keskussairaalat järjestävät jatkossakin ympärivuorokautista perusterveydenhuollon päivystystä. Näissä keskussairaaloissa järjestetään myös tavallisimpien erikoisalojen päivystys sekä sosiaalipäivystys. (Sote- ja maakuntauudistus: hallituksen reformi. 2015)

Sosiaalihuolto on haluttu tuoda vahvemmin terveydenhuollon rinnalle, jotta taataan asiakkaalle saumattomat palvelut: asiakkaan siirtyminen terveydenhuollon päivystyksestä sosiaalipäivystykseen ja toisin päin. Koko sosiaalipäivystystä ei ole välttämätöntä siirtää terveydenhuollon päivystyksen yhteyteen vaan on edelleen mahdollista tarjota palveluita omassa yksikössään tai esimerkiksi yhteisessä yksikössä poliisin kanssa. (Sote- ja maakuntauudistus: hallituksen reformi. 2015)

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan 2017:5. Oppaan tarkoituksena on avata lain tulkintaa käytännössä. Soveltamisoppaassa todetaan, että sosiaalipäivystykseen tulee saada suoraan yhteys ympäri vuorokauden. Oppaassa on myös kuvailtu käytännön esimerkein sosiaalipäivystyksen järjestämistä.

Kansalaisaloite joka on tehty 24.1.2017 ”Terveydenhuoltolain 50§ 3 mom. on muutettava” on edennyt eduskunnan käsittelyyn kesäkuun alussa 2017. Kansalaisaloitteella haetaan Vaasan sairaanhoitopiiriin lisäämistä 12 laajan ympärivuorokautisen päivystyksen listalle. Vaatimusta on perusteltu sillä, että Vaasan keskussairaala on ainoa aidosti kaksikielinen sairaala Suomessa. Aloitteen tekijöiden näkemyksen mukaan ruotsinkielellä saatava hoito vaarantuu, kun toiminnot siirtyvät Seinäjoelle.

Suomen perustuslakiin (731/1999) tuli vuonna 2012 muutos lukuun 4. 53 § kansalaisaloitteesta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että mikäli vähintään viisikymmentätuhatta äänioikeutettua Suomen kansalaista allekirjoittaa kansalaisaloitteen, on heillä oikeus esittää se eduskunnalle aloitteeksi lain säätämiseksi. (Kansalaisaloite 24.01.2017)

Eduskunnan käsittelytietojen mukaan aloite (KAA 3/2017 vp) on lähetetty 1.6.2017 sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle. Kansalaisaloitteen 12+1 mallin puolesta on allekirjoittanut 67422 Suomen kansalaista joilla on äänioikeus.

Tällä hetkellä sosiaalipäivystykset ovat järjestetty hyvin eri tavalla ja se luo haasteita yhdenmukaiselle työlle valtakunnallisesti. Tämä näkyy myös alueellisinä eroina arjen yhteistyössä eri viranomaisten kanssa. Jotta sosiaalipäivystys tunnustetaan ja tunnustetaan yhteiskunnassamme neljänneksi turvallisuusviranomaiseksi tulisi sosiaalipäivystys järjestää samalla tavalla koko Suomessa. Tämä on myös ollut lainsäätäjän ajatus uudistusta tehdessään.

Kansalaisilla on oikeus saada yhteys sosiaalipäivystykseen akuuteissa tilanteissa ympärivuorokauden ja tällä hetkellä tämä uuden sosiaalihuoltolain henki ei toteudu. Tämä luo omalta osaltaan eriarvoisuutta kansalaisten keskuudessa. Sosiaalipäivystyksen järjestäminen on tällä hetkellä kunnan vastuulla. Tulevaisuudessa maakuntauudistuksen yhteydessä vastuu on siirtymässä maakunnille. (Rapeli 2017)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) luvussa 3. 29a§:n mukaan veloitetaan sosiaalipäivystystä järjestämään tarvittaessa psykososiaalista tukea kiireellisissä tilanteissa. Sosiaali- ja terveysministeriön (2009:16) määritelmän mukaan psykososiaalinen tuki sisältää akuutin kriisityön ja akuutin sosiaalityön palvelut.

Näin ollen jos lakia tulkitaan, tulisi sosiaalipäivystykset järjestää valtakunnallisesti ympärivuorokautisesti sekä niin, että toiminta olisi viranomaistoimintaa. Yksikössä tulisi olla sekä kriisityön että sosiaalityön osaajia. Kyseisessä lakimuutoksessa painotetaan, myös sitä että sosiaalipäivystyksen tulee osallistua alueellaan varautumis- ja valmiussuunnitteluun häiriötilanteiden ja suuronnettomuuksien varalta.

Valmiussuunnittelu tulisi tehdä yhteistyössä muiden viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa siten, että valmiussuunnitelmat muodostavat kansallisen kokonaisuuden. Sosiaalipäivystysten ja ensihoitokeskuksien yhteistyöstä hätäkeskuksen hälyttämisohjeiden sovittamisen sekä valmiuden ja varautumisen osalta on säädetty terveydenhuoltolaissa (1326/2010) luvussa 5. 46§ ja sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) luvussa 3. 29a§.

2.2 Kriisipäivystys

Vaikka tässä yhteydessä sosiaalipäivystys ja kriisipäivystys ovat erillisissä luvuissa, ei niitä ole tarvetta erotella toisistaan vaan sosiaali- ja terveysministeriönkin mukaan toiminnot olisi hyvä yhdistää sosiaali- ja kriisipäivystysyksiköksi, jotta asiakkaalle voidaan taata kokonaisvaltainen apu samasta palvelupisteestä. Näin toiminta on toteutettu esimerkiksi Espoossa, Vantaalla ja Kouvolassa. Tässä yhteydessä ne on eroteltu ainoastaan lukijalle asioiden jäsennyksen vuoksi.

Edellä mainittujen toimijoiden painopiste on traumaattisten kriisien hoitamisessa. Tällaisia tilanteita voi olla läheisen äkillinen kuolema, traumaattinen suru, rikoksen uhriksi joutuminen, onnettomuuden uhriksi joutuminen tai läheltä piti tilanne. Tällainen tilanne voi olla suuronnettomuus tai normaaliolojen häiriötilanne, jotka ovat määritelty erikseen tässä opinnäytetyössä luvussa 3.1.

Suomessa kriisityön tarve laajemmin tunnistettiin Estonian onnettomuuden ja Aasian tsunami-katastrofin yhteydessä. Tällöin kunnallisten kriisiryhmien määrä terveyskeskusten yhteydessä lisääntyi. (Saari 2016)

Sittemmin Kauhajoen ja Jokelan kouluampumisten jälkeen on nostettu esille kriisityön ja jatkohoidon merkitys ihmisten selviytymiselle. (Ala-Aho & Turunen 2011) Tässä yhteydessä myös on annettu suosituksia muun muassa siitä, että altistuksen astetta tulisi alusta asti arvioida, jotta voidaan tarjota kohdennettua tukea. (Haravuori, Suomalainen, Turunen, Berg, Murtonen & Marttunen 2012, 50-52)

Kriisityön perusteoksena on pitkään pidetty Salli Saaren (2000) *Kuin salama kirkkaalta taivaalta*. Ruotsalaisen Johan Cullbergin teoria kriisin eri vaiheista on ollut Suomessa pitkään kriisityön punainen lanka ja se on osaltaan vaikuttanut kriisityön kehittymiseen ja tapaan ajatella kriisissä olevan ihmisen reaktioista. (Saari 2000, 41-42)

Kriisituen tarkoituksena on auttaa ihmisen elämän normalisoitumista sekä vahvistaa resilienssiä. Kriisituen ajattelun olennainen osa-alueita mm. käytännöllinen tuki, psyykinen tuki sekä sosiaalinen tuki. Akuuttivaiheen kriisitukeen kuuluu valpas seuranta (watchful waiting). Tällä tarkoitetaan sitä että autettavaa seurataan joitakin viikkoja, jotta voidaan varmistua siitä millaisen tuen tarpeessa ihminen on. Tällöin pystytään tarjoamaan ihmiselle kohdennettua tukea sekä pidemmällä seurannalla pystytään seuraamaan traumaperäisen stressihäiriöiden syntyä ja tarvittaessa ohjaamaan esimerkiksi traumaterapeuttisen avun piiriin. (Hedrenius & Johansson 2016, 36-45)

Suomen psykologiliiton ja Suomen psykologisen seuran tieteellinen neuvottelukunta (2010) ovat kirjoittaneet suosituksen hyvistä käytännöistä akuutissa kriisityössä. Tässäkin suosituksessa otettiin kantaa siihen, että akuuttia kriisityötä tekevillä tulee olla riittävä koulutus tehdä vaativaa työtä.

Resilire eli resilienssi tarkoittaa uudelleen ylös ponnahdusta tai vaihtoehtoisesti aineen tai esineen kykyä palautua takaisin muotoonsa. Yksilön resilienssiin vaikuttavat kongnitiiviset taidot sekä persoonallisuuserot. Nämä edellä mainitut liittyvät tehokkaaseen ongelmanratkaisuun, itsesäätelyyn ja stressiin sopeutumiskykyyn. Yksilön resilienssiä tukevia asioita ovat minä-pätevyys, itsetunto, myönteiset ihmissuhteet, usko tai hengellisyys sekä huumori. Myönteinen ja tukea antava ympäristö on myös merkityksellinen. Nykyään on olemassa resilienssi testejä esimerkiksi Minän joustavuus- ego resilienssiasteikko (Block & Kremen, 1996) ja erilaisissa työkirjoissa (resilienssin rakentamisen työkirja, Poijula) on resilienssiä kasvattavia tehtäviä. Nykytiedon valossa ajatellaan, että yksilön resilienssiä voi kehittää. (Pojula 2015)

Nykyaikaisesta kriisituesta on olemassa kansainvälinen konsensus. Kansainvälisesti on laadittu suosituksia sekä lapsille että aikuisille akuuttivaiheen kriisituesta, mitä siihen kuuluu ja mitä siihen ei kuulu. Nämä konsensuksen suuntaviivat perustuvat tutkimuksen tuottaman tiedon systemaattiseen tarkasteluun ja analysointiin. Tällä konsensuksella on haluttu myös ottaa kantaa siihen mitä nykytiedon pohjalta voidaan suositella. Kansainvälisesti on yhteisymmärrys siitä, että jälkipunti eli debriefing ei sovellu akuuttivaiheen interventioksi. Jälkipunti on osoittautunut tehottomaksi järkyttävän tapahtuman akuuttivaiheessa käytettynä. Sen on havaittu myös lisäävän traumaperäisen stressihäiriön riskiä. Debriefingin eli jälkipuinnin hyötyjä ei ole pystytty laajalla tutkimusjoukolla todentamaan. Kun pohditaan nykysuosituksia eli valpas seuranta (watchful waiting) periaatetta, niin on sanomattakin selvää, että tällöin usein yksittäisenä tarjottu jälkipuinti-istunto interventiona ei takaa autettaville pidempikestoista apua eikä myöskään turvaa mahdollisen traumaperäisen stressihäiriön kehittymisen seurantaa. (Hedrenius & Johansson 2016, 43-45; Poijula 2015.)

Maailmalla tapahtuu jatkuvasti terroristisia tekoja ja luonnonkatastrofeja. Suomen Turussa tapahtui 18.8.2017 ensimmäinen sarjapuukotus, jota Keskusrikospoliisi tutkii terroristisena tekona. Turun kaupunki tiedotti ensimmäisen tunnin aikana tarjoavansa kaikille tarvitseville kriisiapua ja, että kaikille avoin kriisikeskus oli perustettu Turun yliopistollisen keskussairaalan yhteyteen. Tämä veriteko vaati kaksi menehtynyttä sekä kahdeksan vakavasti loukkaantunutta. (Helsingin Sanomat 19.8.2017)

Norjan Utøyan saaren 2011 tapahtumien jälkeen sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko (2011) nosti esille psykososiaalisen tuen tärkeyden ja sen, että psykososiaalinen tuki tulee olla ennalta hyvin suunniteltua. Risikko (2011) totesi myös, että uhrin ja heidän omaiset saattavat olla monelta eri paikkakunnalta ja tällöin kriisiapua tulee saada kuitenkin välittömästi siltä paikkakunnalta jolla ihminen sillä hetkellä oleskelee unohtamatta kuitenkin kriisiavun koordinoinnin tarvetta omalle paikkakunnalle.

Onnettomuustutkintakeskus (Otkes) tutki Jämijärvellä 20.4.2014 sattunutta laskuvarjohyppääjien onnettomuutta ensimmäistä kertaa myös psykososiaalisen tuen näkökulmasta. Onnettomuustutkintakeskus (Otkes) tutkii onnettomuuksia turvallisuuštutkintalain (525/2011) nojalla. Turvallisuuštutkinnan päämääränä ei ole oikeudellisen vastuun osoittaminen vaan tutkinnan tarkoitus on saada selville syitä, jotta tulevaisuudessa voitaisiin tehdä asiat paremmin ja ennaltaehkäistä onnettomuuksia. Onnettomuustutkinnan jälkeen onnettomuustutkintakeskus (Otkes) antaa suosituksia. Jämijärven onnettomuustutkinnan yhteydessä annettiin psykososiaaliselle tuelle suosituksia.

Tutkintaselosteen 2014/02 johtopäätösten mukaan psykososiaalisen tuen tarve oli suuri ja myöhemmän psykososiaalisen tuen järjestämisessä oli ongelmia. Tutkintaselosteen 2014/02 mukaan psykososiaaliselle tuelle on annettu turvasuosituksena sama suositus kuin oikeusministeriön antama suositus joka on annettu Kauhajoen 23.9.2008 tutkintalautakunnan toimesta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriötä kehoitetaan huolehtimaan siitä, että psykososiaalisen tuen resurssit, suunnitelmat, määritellyt vastuut ja päätösvaltainen johto järjestyy riippumatta siitä, missä onnettomuus tapahtuu. Psykososiaalisen tuen tavoitteena on tarjota yksilöllisesti apua kaikille silloin kuin sitä tarvitaan. Dyregrov (1994) on kirjoittanut myös psykososiaalisen tuen haasteista. Tällöin keskeisiä haasteita ovat olleet voimavarojen puutteellinen koordinointi, puutteellinen kirjaaminen ja ongelmat tehtävien jakamisessa, psykososiaalisen tuen sekä soimaattisen työn puutteellinen yhdistäminen. Surullista sinänsä on, että nämä haasteet on opinnäytetyön tekijä ainakin kohdannut vielä vuonna 2017.

Syy miksi psykososiaalista tukea päädyttiin Jämijärven onnettomuustutkinna yhteydessä tutkimaan enemmän johtui siitä, että oli havaittu psykososiaalisen tuen tarpeen olleen suuri ja myöhemmän avun järjestämisessä olleen ongelmia. (Seppänen 2016)

Tulevaisuudessa tullaan varmasti muissakin yhteyksissä tutkimaan psykososiaalisen tuen osuutta, kuten esimerkiksi Turun terroristiseksi teoksi epäillyn sarjapuukotuksen yhteydessä.

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassakin (2017:5) on maininta sosiaalihuoltolain §29 soveltamisesta. Oppaassa todetaan, että sosiaalipäivystystyö on kriisitilanteissa toimimista ja tällöin henkilökunnalla tulee olla riittävä kriisityön osaaminen. Riittävän kriisityön osaaminen on melko väljä ja tulkittavissa oleva. Rapeli (2016, 264-265) mukaan katastrofisosiaalityön sisällyttäminen sosiaalityöntekijöiden opetukseen on tärkeää. Tällä voidaan taata se, että työntekijöiden osaamista ja resursseja pystytään käyttämään tehokkaasti myös katastrofitilanteissa. Katastrofitilanteet eroavat normaalista työstä ja näissä tilanteissa toimiminen vaati perustietoja myös muista toimijoista ja heidän rooleistaan. Näissä tilanteissa myös toimijakenttä on normaalia laajempia jolloin johtamisen ja koordinaation roolit korostuvat.

Isommissa yksiköissä psykososiaalinen tuki voidaan toteuttaa niin, että samassa yksikössä on sekä sosiaali- että kriisipäivystys tai niin, että sosiaalipäivystyksen henkilöstön kriisityön osaaminen on varmistettu riittävälle tasolle. Sinänsä kriisipäivystystä ei ole mainintana Suomen lainsäädännössä, joten sitä ei ole tunnustettu tai tunnustettu, mutta psykososiaalisen tuen järjestämisvastuu silti on. Tämän on todennut myös Turunen (2014) väitöskirjassaan. On sikäi kummallista, että tätä ei ole vahvemmin avattu sosiaalihuoltolain soveltamisoppaaseen. Sosiaalihuoltolain §29 ja §29a on asetuksen anto-oikeus ja tällä hetkellä sosiaali- ja terveysministeriö on antamassa asetusta ainakin § 29a perustuen.

Riittävän ammattitaitotason määrittely käytännössä kuulostaa melko hankalalta ja tulevaisuus näyttää miten tämä asia valtakunnallisesti eri yksiköissä muotoutuu. Oman työni näkökulmasta pidän hyvänä, että yksikössämme on sekä sosiaalityöntekijöitä että psykiatrisia sairaanhoitajia. Yksikössämme työtä tehdään työparina ja tällöin pyrimme siihen, että työpari muodostuu sekä SO- että TE- alkuisesta osajasta. Kokemuksemme mukaan tämä on asiakaslähtöinen tapa auttaa asiakasta sekä sosiaalityön että kriisityön osaamista vaativissa tilanteissa. Tämä on vain yksi esimerkki siitä, miten sosiaali- ja kriisipäivystyksen yhteistyön voi toteuttaa.

Yksikössämme on pyritty kehittämään kriisityötä kansainvälisten suuntausten mukaisesti. Vaiutteita on haettu seuraavista:

- TENTS Guidelines- Stepped model of care, kansainvälinen kriisityön koulutusohjelma
- Hobbfolin ym. (2007) viisi teesiä selviytymisen tueksi
- Sosiaali- ja terveysministeriön suositukset traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut (2009)
- Traumaperäisen stressihäiriön käypähoitosuositus (2014)
- sekä kotimainen tutkimustieto mitä viimeaikaisista isommista traumaattisista tapahtumista on kertynyt

3 Psykososiaalisen tuen varautuminen ja valmiussuunnittelu normaaliolojen häiriötilanteissa ja suuronnettomuustilanteissa

Varautuminen on yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Esittelen alla olevissa luvuissa psykososiaalisen tuen varautumista ja valmiussuunnittelua osana yhteiskunnan varautumista.

3.1 Suuronnettomuustilanteet ja normaaliolojen häiriötilanteet

Suuronnettomuus määritellään turvallisuustutkintalain luvussa 1. (525/2011) 2 § onnettomuudeksi, jossa kuolleiden tai loukkaantuneiden määrä tai ympäristöön, omaisuuteen tai varallisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrä on onnettomuuden laadun perusteella pidettävä

erityisen vakavana. Suuronnettomuuksia voivat esimerkiksi olla suuret liikenne- tai räjähdys-onnettomuudet (Spek 2014, 68)

Häiriötilanne on nykykielessä korvannut erityistilanne termin. Häiriötilanteella tarkoitetaan uhkaa tai tapahtumaa joka voi vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Häiriötilanteen hallinta vaatii normaalia laajempaa yhteistyötä eri viranomaisten ja toimijoiden välillä, jolloin viestintä on häiriötilanteissa suuressa roolissa. Häiriötilanteen voi aiheuttaa joko luonnononnettomuus tai ihminen toiminnallaan. Ihmisen toiminnan aiheuttama onnettomuus voi olla mellakka tai terroriteko. Luonnononnettomuuksista mainittakoon myrskytuhot, jotka voivat vaikuttaa laajallakin alueella väestöön. (Spek 2014, 96) Tällaiseksi mainittakoon Tapani-myrsky 26.12.2011. Myrsky aiheutti laajoja ja pitkiä sähköjakelun häiriöitä ympäri Suomea.

Tämän vuoksi eduskunta säati 2013 sähkömarkkinalain § 51 (588/2013), jossa säädettiin ettei sähköjakelu saa keskeytyä asemakaava-alueella kuutta tuntia kauempaa ja haja-asutusalueella 36 tuntia kauempaa. Tämä on aiheuttanut sähkönsiirtoyhtiöille paljon kustannuksia, sillä ilmajohdot on jouduttu korvaamaan maan alle vedettäviin sähköjohtoihin sähköjakelun turvaamiseksi.

Normaalioloilla tarkoitetaan yhteiskunnan pääsääntöistä tilaa, jolloin yhteiskunnan elintärkeät toiminnot pystytään turvaamaan ilman, että viranomaisille on annettu normaalista poikkeavia toimivaltuuksia. Yhteiskunnan tilassa voi olla häiriöitä myös normaalioloissa, mutta tasavallan presidentti yhdessä valtioneuvoston kanssa voivat julistaa poikkeusolot, jolloin otetaan myös poikkeavaa lainsäädäntöä käyttöön. (Spek 2014, 96)

Poikkeusolot on määritelty valmiuslaissa (1552/2011). Tällöin valtioon kohdistuu vakava aseellinen tai siihen rinnastettava uhka tai sen jälkitila, vakava suuronnettomuus tai sen jälkitila, väestön toimeentuloon tai talouden perusteisiin kohdistuva vakava uhka tai laajalle levinnyt vakava tartuntatauti. Poikkeusolojen julistamisella on tarkoitus ottaa käyttöön poikkeavaa lainsäädäntöä valtioneuvoston käyttöönottoasetuksella ja näin helpottaa viranomaisten työtä poikkeusoloissa.

Psykososiaalisen tuen näkökulmasta edellä kuvatut suuronnettomuuden- ja normaaliolojen häiriötilanne määritelmät ovat hankalia. Onnettomuus jossa on vain muutamia kuolonuhreja saattaa olla psykososiaalisen tuen näkökulmasta suuronnettomuus, sillä traumaattiselle tapahtumalle altistuneiden määrä saattaa nousta moneen kymmeneen jopa satoihin ihmisiin. Tällöin psykososiaalista tukea tulee tarjota kaikille altistuneille ja varmistaa, että kaikki jotka tarvitsevat apua, sitä saavat. Psykososiaalinen tuki eroaa muista viranomaisista: poliisi, pelastus ja ensihoito, siinä määrin että psykososiaalisen tuen työ on akuuttitilanteessa pidempikestoisempaa kuin muiden viranomaisten.

Täten tulee huomioida, että suuronnettomuuden määritelmän osalta jokin tapahtuma saattaa olla toisella viranomaisella hoidettavissa päivittäis resursseilla ja sama tapahtuma on toiselle viranomaiselle suuronnettomuus. (Castrén, ym. toim. 2015, 11)

3.2 Varautuminen ja valmiussuunnittelu

Valmiuslain (1552/2011) § 12 velvoittaa valtiota, viranomaisia, kuntia ja kuntayhtymiä sekä yhteenliitoksia varautumaan valmiussuunnittelulla siihen, että toiminta pystytään turvaamaan myös poikkeusoloissa. Valtioneuvosto ja kukin ministeriö toimialallaan johtaa ja valvoo varautumista.

Täten sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista normaaliolojen häiriötilanteisiin sekä poikkeusoloihin valvoo, johtaa ja sovittaa yhteen sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa. Laki aluehallintovirastoista (896/2009) mukaan aluehallintovirastojen tehtävä on sovittaa yhteen valmiuslain poikkeusoloihin tarkoitettua varautumista sekä huolehtia siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestämisestä. Aluehallintovirasto tukee tarvittaessa turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa alueensa toimivaltaisia viranomaisia sekä tarvittaessa sovittaa yhteen alueensa viranomaisten toimintaa. (Castrén ym. toim 2015, 24-30)

Rapeli (2017) on tutkinut sosiaalitoimen varautumista ja yhteenvetona hän tutkimuksessaan toteaa, että sosiaalitoimi ja sosiaalityö on täyttänyt velvoitteensa valmiussuunnittelussa. Tämä antaa esimerkin siitä kuinka sosiaalisen pääoman toimintatapoja voidaan hyödyntää ja integroida. Tutkimuksessa on kuitenkin todettu, ettei sosiaalitoimea ole tarpeeksi hyödynnetty paikallisella tasolla kriisijohtamisen hallintoelimissä ja että valmiussuunnitelmat oli tehty hyvin yleisellä tasolla. Tutkimuksen johtopäätöksissä kysyttiin, kuinka hyvin yleisellä tasolla tehdyt valmiussuunnitelmat toimivat oikean elämän kriisitilanteissa. Tutkijan johtopäätös oli, että sosiaalityö tulisi jo olla paremmin yhdistetty katastrofi ja suuronnettomuus rakenteisiin. Sosiaalityön tulee jatkaa työtään, jotta se tunnustetaan ja tunnustetaan yhteistyökumppaniksi kriisien hallinnassa.

Pohjoismaisessa yhteistyössä on verrattu viiden Pohjoismaan varautumista ja valmiutta keskenään ja selvityksessä todettiin, että Suomella, Ruotsilla, Norjalla, Tanskalla ja Islannilla on varautuminen ja valmiussuunnittelu viranomaisen vastuulla. Jokaisessa Pohjoismaassa on myös kansallisella tasolla perustettu turvallisuuskomiteoita ja neuvostoja, jotka vastaavat sekä koordinoivat varautumista ja valmiutta. Tutkimuksen tuloksena todetaan, ettei ole ole-

massa Pohjoismaista yhteinäistä mallia. Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että Pohjoismaisesti olisi hyvä jakaa toimivia käytäntöjä. (Björn, Cuandra, Dahlgren, Guóný, Ingibjörg, Rapeli & Salonen. 2017)

Suomessa on myös osaamista kriisinhallinnan saralla. Kuopiossa on jo vuodesta 2007 sijainnut CMC Finland Kriisinhallintakeskus (Crisis Management Center Finland). Suomi on väkilukuunsa suhteutettuna suurin yksittäinen maa EU:n siviilikriisinhallintaan osallistuvista jäsenmaista. (CMC Finland)

Sisäministeri Paula Risikon mukaan ollaan perustamassa uusi työryhmä sisäministeriön, puolustusministeriön ja ulkoministeriön virkamiehistä selvittämään kuinka kokonaisvaltainen kriisinhallintakeskus Suomessa voitaisiin toteuttaa ja onko kriisinhallinnasta mahdollisuutta tehdä Suomelle vientituotetta tulevaisuudessa. (Risikko, 2017)

Suomi tekee yhteistyötä muutoinkin kuin EU:ssa. Suomella, Venäjällä, Norjalla ja Ruotsilla on ollut vuodesta 2008 valtioiden välinen pelastuspalveluavunanto ja vastaanottamissopimus. Tämän yhteistyösopimuksen syntyyn ovat vaikuttaneet pohjoisen alueen ilmasto, pitkät ja haasteelliset välimatkat ja se, että todellisuudessa lähin auttava viranomainen hätätilanteessa voi olla naapurimaan rajan takana. Barentsin alueen yhteistoiminnalla on haettu myös yhteistä etua varautumiseen ja valmiuteen. Barentsin alueen yhteistoimintaharjoituksia on joka toinen vuosi. Suomi oli isäntämaana 2015, jolloin skenaarioiden tapahtumat sijoittuivat Kittilän ympäristöön. Vuonna 2017 isäntämaana oli Venäjä. Vuonna 2019 Barents Rescuen isäntämaana toimii Ruotsi. (Sisäministeriön pelastusosasto 2015; Länstyrelsen Norbotten 2017)

Aluehallintoviraston tehtäviin kuuluu suuronnettomuustilanteessa kerätä alueelta alueellista tilannekuvaa ja välittää sitä sosiaali- ja terveysministeriöön. Suuronnettomuustilanteessa aluehallintovirasto huolehtii myös sosiaali- ja terveysministeriöstä tulevien ohjeistusten välittämisestä alueellisille toimijoille. Muodostuneen tilannekuvan perusteella aluehallintoviraston on mahdollisuus tukea alueensa toimijoita ja edistää moniviranomaisyhteistyötä. Tässä edellytyksenä tietysti on se, että tilannekuvan viestintä aluehallintovirastoon kentältä sujuu saumattomasti. (Castrén. ym. toim. 2015, 47-48)

Tällä hetkellä aluehallintovirastojen uudistaminen on kesken. Osana hallituksen reformia 2015, valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä kootaan uudenlaiseen virastoon. Aluehallintovirastot ovat osana tätä tulevaa uudistusta. Uudesta virastosta tulee monialainen ja siihen kuuluvat sosiaali- ja terveysala, ympäristötehtävät, työsuojelu sekä opetus- ja kulttuuritoimi. Alueuudistus muuttaa siis Suomen hallinnon rakenteita todella laajasti. Uuden viraston nimi

tulee olemaan Luova ja virastojen toimipaikkoja tulee olemaan ympäri Suomea. Tämän hetkessä suunnitelmassa virastoja on suunniteltu 18:sta eri paikkakunnalle. Parhaillaan näyttäisi siltä, että uuden valtion lupa- ja valvontaviraston muutos siirtyy muun sote- ja maakuntauudistuksen aikataulumuutoksen myötä myös vuoteen 2020. (Sote- ja maakuntauudistus: hallituksen reformi 2015. Uusi valtion lupa- ja valvontavirasto) Sosiaalitoimen valmiussuunniteluopas (2008) on nyt parhaillaan uudistumassa ja päivittymässä Sote- ja maakuntauudistusten myötä.

4 Simulaatio-oppiminen

Simuloinnilla tarkoitetaan todellisen kohteen ja sen kanssa tehtävän työn jäljittelyä sekä tämän jäljitelmän käyttöä opetuksessa tai koulutuksessa. (Salakari 2010, 96) Tarkoituksena on että oppija voi turvallisessa ympäristössä harjoitella vailla riskinoton vaaraa. (Cant & Cooper, 2009) Simulaatiokoulutuksella on pitkät perinteet ja sitä on ollut jo sadan vuoden ajan mm. ilmailualalla. Sitä on hyödynnetty myös sotilaskoulutuksessa sekä lääketieteen ja terveydenhuoltoalalla. (Salakari 2004, 34-50)

Salakarin (2010) mukaan simulaation vaiheet ovat: perehdytys, valmistautuminen, simulaatio ja purkukeskustelu. Simulaation tavoitteena on tarjota oppijalle toimintavalmiuksia ja tietoa, jotta oppija voi edelleen toimia todellisessa toimintaympäristössä. Tarkoituksena on oppia myös mahdollisimman paljon samalla tavalla kuin aidossa tilanteessa. (Salakari, 2007; Salakari, 2004. 72)

Simulaatioharjoittelusta ja opetuksesta terveydenhuollossa on tehty paljon tutkimuksia ja opinnäytetöitä, kuten Saarikivi (2014) on todennut Ensihoidon harjoituspankki, harjoitussuunnitelmien laadinta ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) opinnäytteessään. Simulaatio-oppimista terveydenhuollon opiskelijoilla sekä Sisäministeriön hallinnonalojen opiskelijoilla on tutkittu, mutta suoranaisesti sosiaalitoimen osalta työelämässä tätä aihetta ei ole tutkittu. Tässä tutkimuksessa hyödynnän muiden edellä mainittujen alojen tietoa simulaatio-oppimisesta ja sovellan sitä psykososiaalisen tuen kontekstiin.

Simuloinnin tavoitteet vaihtelevat teknisten taitojen opettelusta monimutkaisiin kliinisiin toimintatapoihin sekä vuorovaikutus- tai tiimityöskentelytaitojen oppimisesta kriisien hallintaan. Simulaatio-oppiminen on yhdistelmä kognitiivisesta, sosiaalisesta, realistisesta, konstruktivisesta ja kokemuksellisesta oppimisesta. Kognitiivisen oppimisteorian mukaan oppija hyödyntää oppimisessa aiemmin oppimaansa tietoa. Oppija reflektoi oppimistilanteen jälkeen aktiivisesti oppimaansa sekä pohtii mitä oppi ja mitä oppijana olisi voinut tehdä toisin. Sosiaalisen oppimisteorian mukaan oppija oppii simulaatiossa havainnoimalla toisten oppijoiden työskentelyä, käyttäytymistä sekä taitoja. Realistisessa oppimisteoriassa oppijan tiedolliset sekä

taidolliset ominaisuudet korostuvat. Oppijaan vaikuttavat myös hänen asenteelliset sekä todellisuuteen perustuvat käsitykset. (Koivula, Ruotsalainen, Saaranen, Salminen & Wärnå-Furu. toim. 2016. 115-116)

Konstruktivistisen oppimisteorian lähtökohta on oppimisen tapahtuminen aktiivisessa, sosiaalisessa sekä kokemuksellisessa yhteistoiminnassa.

Simulaatio- oppiminen on vahvasti yhteydessä myös Kolbin (1984) kokemukselliseen oppimisteoriaan jonka mukaan oppiminen voidaan ajatella neljänä erillisenä osana jotka muodostavat oppimisen kehän. Lähtökohtana on, että oppijalla on omakohtainen kokemus käsiteltävästä asiasta. Oppija luo havainnoimalla ja reflekttoimalla pohjaa uusille muutoksille. Täten oppija pyrkii luomaan uusia toimintamalleja ja teorioita. (Koivula, Ruotsalainen, Saaranen, Salminen & Wärnå-Furu. toim. 2016. 115-116)

Ohjaajan rooli on merkityksellinen simulaatioharjoitusta tehdessä. Tärkeää on päästä alkuun ryhmäharjoittelussa, eikä jäädä odottelemaan hienoja tiloja ja välineitä. (Rall, teoksessa (toim.)Rosenberg, Silvennoinen, Mattila & Jokela 2013, 18-19)

Psykososiaalisen tuen harjoittelun viitekehyksessä hienot tilat ja välineet eivät ole välttämättömyys vaan harjoittelu perustuu ryhmäharjoitteluun jossa harjoitellaan johtamista, ryhmätoimintaitoja, hälyttämistä, suunnitelluiden prosessien toimivuutta sekä testataan jo olemassa olevaa välineistöä kuten VIRVE-päätelaitteen toimivuutta.

Viestintä on ollut kautta aikojen psykososiaalisen tuen haasteena. Tilanteissa jossa psykososiaalisen tuen harjoittelua hyödynnetään, tapahtuu se aina tiimityönä. Osa näistä tiimeistä koostuu ennalta suunnitellusti eri asiantuntijoista tai osa tiimeistä muodostuu tilannekohtaisesti riippuen sen hetkisestä tilannekuvasta. Psykososiaalisen tuen osalta tämä tiimi voi koostua psykososiaalisen tuen johtajasta, sosiaalityöntekijöistä, kriisityön ammattilaisista, organisaation viestinnän ammattilaisista ja organisaation ylemmästä johdosta. Psykososiaalinen tuki voi olla osa myös moniviranomaistiimiä, johon voi kuulua esimerkiksi poliisin kenttäjohtaja, paloiesimies, ensihoidon kenttäjohtaja, rajavartiolaitoksen edustaja ja muita tapahtuman keskeisten tahojen edustajia. Oikeita tilanteita varten tulisi harjoitella omassa sovituksessa tiimissä toimimista sekä niin että psykososiaalinen tuki on osana viranomaistiimiä. (Psykososiaalisen tuen tarpeisiin soveltaen. Parkkonen, Rantanen & Kuisma teoksessa (toim.) Rosenberg ym. 2013, 146-147)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa työelämään soveltuva psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma malli, joten kohderyhmä on aikuiset. Vaatimukset työelämässä ammattitaidon suhteen muuttuvat jatkuvasti. Kun vain muutos on pysyvää on tärkeää, että työntekijä

kykenee oppimaan oppimista. Mikäli oppija pitää oppimista mielekkäänä oppiminen on tehokasta. (Salakari 2007, 72)

Tässä yhteydessä tulee huomioida myös aikuinen oppijana. Simulaatioharjoittelu on parhaimmillaan kokemuksellisenä oppimisena varsin tehokas ja turvallinen oppimismenetelmä. Se huomio myös erilaiset oppijat ja sillä pystytään harjoittelemaan päätöksentekotaitoja nopeasti muuttuvissa tilanteissa. Viestinnän haasteita simulaatioharjoittelussa sekä oikeassa tilanteissa ovat eri viranomaisten käyttämät omat termit. Moniviranomaisyhteistyössä viestintään tulee kiinnittää huomiota ja käyttää tarpeeksi selkeää kieltä kommunikoitaessa. Simulaatioharjoittelulla voidaan harjoitella valmiuksia myös median kanssa toimimiselle. Harjoitukseen voi olla sisällytettyä median yhteydenottoja puhelimitse ja harjoitella sitä, mitä tietoa voi tiedotusvälineille antaa kriisitilanteessa. (Parkkonen, Rantanen & Kuisma teoksessa (toim.) Rosenberg ym. 2013, 151-156)

Varmasti tänä päivänä sosiaalisessa mediassa viestiminen tulisi ottaa myös osaksi harjoittelua ja varmistaa harjoittelulla kenelle organisaatiossa sosiaalisessa mediassa viestiminen kuuluu.

Transferilla eli oppimisen siirtovaikutuksella tarkoitetaan, sitä kuinka opittu pystytään siirtämään osaamiseksi käytäntöön jossakin muussa olosuhteessa kuin se on opittu. Tässä yhteydessä voidaan ajatella, että oppimisen siirtovaikutus psykososiaalisen tuen harjoittelusta siirtyy käytännön työhön ja harjoituksessa opittu saatetaan ottaa käyttöön ihan arkipäiväisessäkin tilanteessa. (Salakari 2007, 72)

Alun perin ilmailusta lääketieteeseen sekä ensihoitoon on sovellettu CRM-toimintamallin (crisis resource management)(kuvio 2). Uusi kehityssuunta simulaatiossa on ollut siirtyminen simulaatioteknologiasta opetukselliseen asiantuntemukseen. Pitkään haluttiin harjoitella aina vaan kehittyneimmillä simulaatioteknologian apuvälineillä. Tässä yhteydessä asiantuntijoiden ja laajasti asiansa osaavien ohjaajien merkitys jäi taka-alalle. Tämän jälkeen alettiin ymmärtää ryhmäharjoittelun ja inhimillisten tekijöiden soveltaminen hätätilannetoimintaan. (Rall teoksessa (toim.) Rosenberg ym. 2013, 10-13)

Kuvio 2: Keskeisimmät CRM-periaatteet sovellettuna psykososiaalisen tuen tarpeisiin. (Rall teoksessa (toim.) Rosenberg ym. 2013, 12)

Psykososiaalisen tuen viitekehyksessä korostuvat inhimilliset tekijät sekä ryhmätoimintataidot. Psykososiaalisen tuen harjoittelussa ei ole kliinisten toimintojen harjoittelua kuten tipan laittoa tai elvytysharjoittelua kuten terveydenhuollon harjoittelussa. Psykososiaalisen tuen harjoittelussa voidaan harjoitella tietäntyyppistä skenaariota kuten ilmailuonnettomuutta, tulipalotilannetta, ampumavälikohtausta tai vaikkapa metro-onnettomuutta.

4.1 Psykososiaalisen tuen harjoitus suunnitelma

Tavoitteena tässä opinnäytetyössä oli etsiä uusinta tutkittua tietoa psykososiaalisen tuen harjoitus suunnitelmien laatimisesta Suomessa ja maailmalla. Tiedonhakuja tehtiin (taulukko 1.) tietokannoista SAGE Premiun 2012, MEDIC, Cinalh with fulltext (EBSCO) ja Academic search Elite (EBSCO).

Siihen, ettei psykososiaalisen tuen tai sosiaalitoimen harjoitus suunnittelusta löytynyt lähde materiaalia voi olla useita syitä. Tämä voi osaltaan selittyä kansainvälisillä eroilla ja sillä kuinka sosiaalitoimi ja psykososiaalinen tuki ovat ylipäättään huomioitu varautumis- ja valmiuslainsäädännössä.

Pohjoismaidenkin välillä on lainsäädännöllisiä eroja psykososiaalisen tuen ja sosiaalitoimen velvoitteissa. (Björn. ym. 2017)

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään sekä terveydenhuoltoalan että sisäministeriön hallinnon-alan käytänteitä ja oppeja psykososiaalisen tuen harjoitusmallin laadintaan.

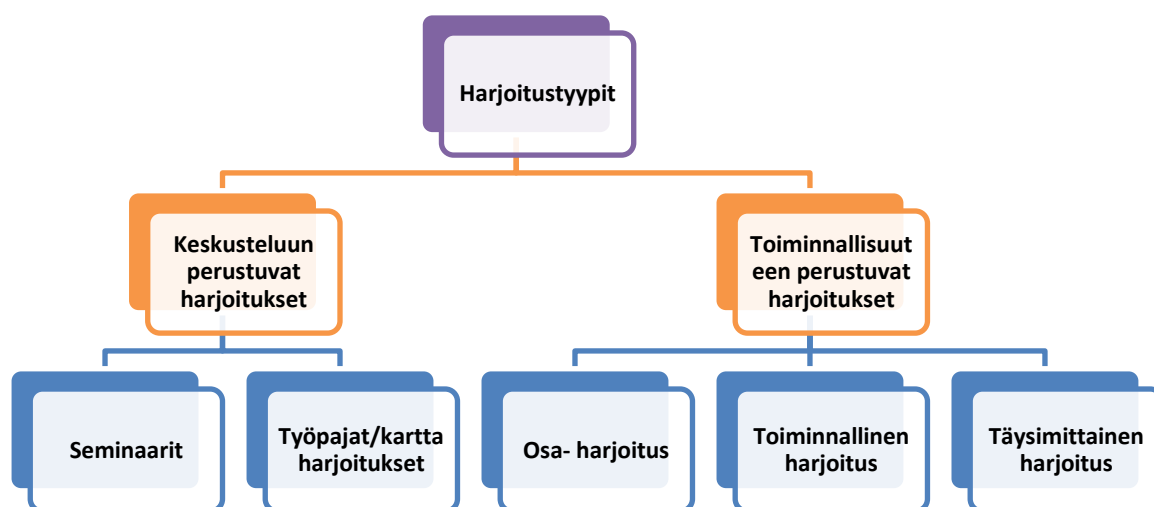
Tieto- kanta							
SAGE Premium 2012	psychosocial support AND disaster exercise	psychosocial support AND training plan	psychosocial support AND simula- tion exer- cise	psychosocial support AND simulation training	social servi- ces AND disas- ter exer- cise	social servi- ces AND trai- ning plan	social servi- ces AND si- mula- tion exer- cise
Hakutu- los	0	0	0	0	0	0	0
MEDIC	psychosocial support AND disaster exercise	psychosocial support AND training plan	psychosocial support AND simula- tion exer- cise	psychosocial support AND simulation training	social servi- ces AND disas- ter exer- cise	social servi- ces AND trai- ning plan	social servi- ces AND si- mula- tion exer- cise
Hakutu- los	0	0	0	0	0	0	0
Cinalh with fulltext (EBSCO)	psychosocial support AND disaster exercise	psychosocial support AND training plan	psychosocial support AND simula- tion exer- cise	psychosocial support AND simulation training	social servi- ces AND disas- ter exer- cise	social servi- ces AND trai- ning plan	social servi- ces AND si- mula- tion exer- cise
Hakutu- los	0	0	0	0	0	0	
Acade- mic search	psychosocial support AND disaster exercise	psychosocial support AND training plan	psychosocial support	psychosocial support AND simulation training	social servi- ces AND	social servi- ces AND	social servi- ces AND si-

Elite (EBSCO)			AND simula- tion exer- cise		disas- ter exer- cise	trai- ning plan	mula- tion exer- cise
Hakutu- los	1?	0	0	0	0	0	0

Taulukko 1: Tietokantahakuja

4.2 Harjoitussuunnitelmien rakenne

On olemassa useita eri harjoitustyppejä. Kaksi pääkategoriaa ovat keskusteluun perustuvat harjoitukset (discussion-based exercises) ja toiminnallisuuteen perustuvat harjoitukset (operations-based exercises). Nämä kaksi pääluokkaa voidaan jaotella vielä alaluokiksi full scale (täysimittainen harjoitus), seminaarit, tabletop (pöytä tai karttaharjoitus) sekä workshop (työpaja) harjoitukset. (Kuvio 3.). (Exercise evaluation toolkit-Harvard 2013, 8-9)

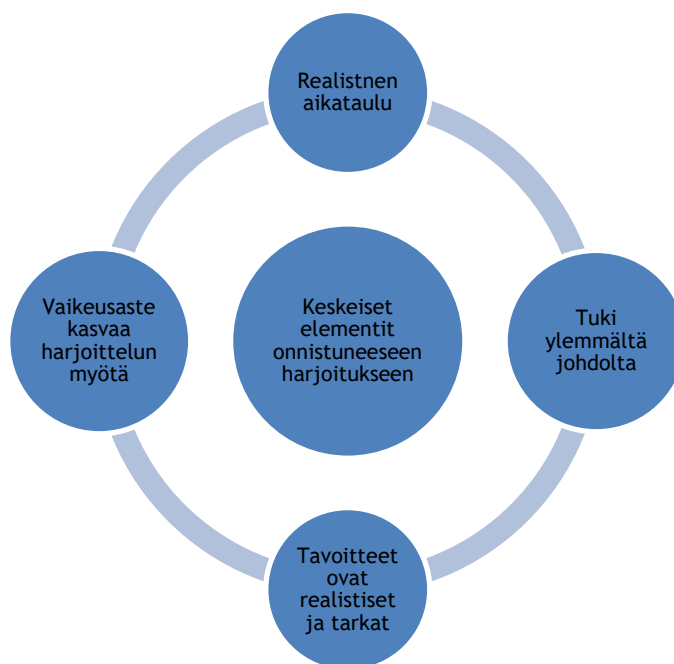

Kuvio 3: Erilaiset harjoitustyytit

Työpaja-, pöytä/kartta- ja seminaariharjoitukset ovat hyvä pohja organisaatioille ja niiden yhteistyökumppaneille pohtia varautumista ja valmiutta sekä miettiä valmiiksi erilaisten skenaarioiden pohjalta vastuiden jakautumista. Psykososiaalisen tuen harjoittelussa tämä voisi olla esimerkiksi sitä, että kun valmiussuunnitelma on päivitetty, siinä mainitut tahot kokoontuvat yhteen ja käyvät vielä läpi konkreettisesti mitä kirjatut asiat tarkoittavat.

Organisaatiota tai yhteisöä joka ei ole ennen harjoitellut tai perehtyneisyys on vähäistä, suositellaan aloittamaan workshop (työpaja) ja tabletop (pöytä/karttaharjoituksista) ja etene-
mään sitä kautta toiminnallisuuteen perustuviin harjoituksiin. Keskeiset elementit onnistu-
neeseen harjoitukseen sovellettuna psykososiaalisen tuen tarpeisiin on kuvattu kuviossa 4.

Toiminnallisuuden perustuvissa harjoituksissa suppein harjoitusmuoto on osa-harjoitus. Tämän
tyyppisissä harjoituksissa voidaan testata jonkun yksittäisen yksikön tai ryhmän hälyttämistä
tai testata jotakin tiettyä prosessin osaa. Psykososiaalisen tuen viitekehyksessä tämä voisi tar-
koittaa vaikka sitä, että psykososiaalisen tuen viranomaistoimija tekee hälytystestauksen jol-
lekin hälytyskaaviossa mainitulle vapaaehtoisryhmälle. Full scale (täysimittainen) harjoituk-
sen tarkoitus on testata asioita käytännössä. Psykososiaalisen tuen harjoituksessa voidaan har-
joitella aidoilla maalihenkilöillä kerrostalon evakuoimista tulipalotilanteessa. Harjoituksessa
on tarkoitus perustaa evakuintikeskus ja testata tämän prosessin toimivuutta. Tämän tyyppi-
nen harjoitus on usein moniviranomaisharjoitus ja siihen osallistuu myös vapaaehtoistoimi-
joita. (Exercise evaluation toolkit- Harvard 2013, 8-11)

Kuvio 4: Keskeiset elementit onnistuneeseen harjoitukseen sovellettuna psykososiaalisen tuen tarpeisiin. (Exercise evaluation toolkit -Harvard 2013, 11)

Kalalahti (2016) on tutkinut sisäministeriön hallinnonalan opetuksessa käytettyjä simulaatio-
menetelmiä. Tutkimusprojektissa oli tarkoitus tutkia minkälaista simulaatiopetusta on Poliisi-
ammattikorkeakoulun, Pelastusopiston, Kriisinhallintakeskuksen ja Raja- ja merivartiokoulun
opetuksessa. Pidän tämän tutkimuksen huomioita tärkeinä siitä syystä, että psykososiaalisen
tuen viranomaistoimija sosiaalityö on samalla tavalla kuin edellä mainitut poliisi, pelastus
ja raja- ja merivartiosto, hätäkeskuksen kautta hälytettävä viranomainen.

Tätä taustaa vasten koen, että psykososiaalinen tuki voi soveltaa omaan harjoitteluunsa sekä terveydenhuoltoalan harjoittelun elementtejä että sisäministeriön hallinnonalan toimijoiden harjoittelun elementtejä. Kalalahden (2016) tutkimuksessa kävi ilmi, että hyvin harvassa simulaatioharjoituksessa oli hyödynnetty tutkittua tietoa opetuksessa, mutta simulaatio-harjoitukset ovat kuitenkin käytännössä noudatelleet simulaatioharjoittelun hyviä käytänteitä. Simulaatio opetusta järjestetään opetukseen sisällytettynä poliiseille, hätäkeskuspäivystäjille sekä pelastajille. Myös kriisinhallintakeskuksen koulutuksessa ja Raja- ja merivartiokoulussa simulaatio opetus on osa opetuskokonaisuutta.

Psykososiaalisen tuen osalta käytänteet ovat myös muovautuneet ajansaatossa, sillä psykososiaalisen tuen harjoittelua ei opeteta oppilaitoksissa ja työelämän täydennyskoulutus on ollut olematonta. Ne tahot jotka psykososiaalisen tuen kentällä ovat järjestäneet harjoituksia ovat varmasti ottaneet vaikutteita muilta toimijoilta ja soveltaneet sitä oman alansa tarpeisiin.

Harjoitusten järjestämiseen kuuluu myös evaluointi ja harjoituksen purku. Evaluointi tapahtuu harjoituksen aikana ja evaluoitsija seuraa harjoituksen kulkua ja tekee huomioita huomioiden harjoitukselle asetetut tavoitteet. Jotta evaluoitsija voi tarjota konkreettista ja rakentavaa palautetta tulee hänellä olla harjoitukseen suunniteltu evaluointilomake. Evaluoitsijan muistilistaa (taulukko 2.) voi hyödyntää evaluoitikaavakkeen teossa. Evaluointikaavakkeessa on hyvä olla selkeästi kirjoitettuna tavoitteet ja ne kohdat joita evaluoitsijan toivotaan erityisesti tarkkailevan. Evaluointi on tärkeää, jotta harjoituksesta saadaan kerättyä dataa, muutoin kehittämiskohteet saattavat jäädä huomioimatta ja seuraavalla kerralla harjoiteltaessa törmätään samoihin haasteisiin. (Exercise evaluation toolkit Harvard 2013, 25-26)

Aika

- Milloin harjoitus käynnistyi

Järjestys

- Tapahtumien kulku

Osallistuminen

- Ketkä olivat aktiivisia ja ketkä passiivisia

Viestintä

- Osallistujien välinen

Ristiriidat

- Kun vastuut ja velvollisuudet eivät ole selvillä

Syyt

- Pääsyyt siihen miksi toimintoja ei tehty

Toimenpiteet

- Ne jotka toteutui

Poisjääneet toimenpiteet

- Toiminnot joita odotettiin tapahtuviksi, mutta eivät toteutuneet

Taulukko 2: Evaluoitsijan muistilista. (Exercise evaluation toolkit- Harvard 2013, 25)

Harjoituksen purku on hyvä suunnitella ennalta ja varata siihen tarvittava resurssi. Salakari (2010, 61) käyttää termiä jälkipuinti. Harjoituksen jälkipuinnin tavoitteena on purkaa ja tunnistaa suorituksen aikaisia tunteita. Usein harjoitukset ovat hyvin todenmukaisia ja intensiivisiä, joten osallistuja on niissä mukana hyvin kokonaisvaltaisesti. Harjoituksen jälkeinen jälkipuinti voidaan järjestää joko ryhmäkeskusteluna, ryhmäesitelminä tai keskusteluna tiimin kesken. Yleistä on, että jälkipuintiin osallistuu harjoituksen johtajat, suunnittelija sekä evaluoitsijat. Jälkipuinnin vetäjä voi esittää esimerkiksi kysymyksiä ”mitä opit harjoituksesta?”, ”missä onnistuit?”. Jälkipuinnin vetäjän tarkoituksena on pitää keskustelun ilmapiiri kannustavana. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen harjoittelun yhteydessä jälkipuinnilla tarkoitetaan jäsenelmyä reflektiota, palautteen antoa ja keskustelua harjoituksen jälkeen. (Rosenberg ym. 2013, 195)

Toinen termi harjoituksen jälkeiselle purulle on ”hotwash”, joka on tarkoitus järjestää välittömästi harjoituksen jälkeen. ”Hotwash” mahdollistaa samantyyppisen harjoituksen läpikäynnin kuin edellä mainittu jälkipuinti. ”Hotwash” mielletään nopeammaksi keskustelutilanteeksi jossa käydään läpi vain keskeisimmät onnistumisen kohteet ja keskeisimmät kehittämiskohteet. (Exercise evaluation toolkit Harvard 2013, 23)

Molemmissa on mahdollista käyttää apuna harjoituksen aikana tallennettua videokuvaa tai näyttää kuvia tapahtumista.

5 Tutkimuksen asetelma, toteutus ja menetelmät

5.1 Tutkimuksen valmistelut ja kulku

Esittelin tutkimussuunnitelmani opinnäytetyöseminaarissa elokuussa 2016. Ohjaava opettajani sekä muut paikalla olleet ohjaavat opettajat hyväksyivät tutkimussuunnitelmani. Keskustelin aihevalinnastani myös oman esimieheni kanssa ja hän myös puolsi ajatustani tutkia vaitsemaani aihetta.

Aloitin sopivien vastaajien kartoittamisen lokakuussa 2016. Otin yhteyttä ympäri Suomea yhteensä 31 psykososiaalisen tuen osaajaan, jotka olivat valikoituneet oman ammatillisen verkostoni kautta. Päätin jo syksyllä 2016, että teen teemahaastattelut keväällä 2017 ja varasin haastatteluiden tekemiseen jo etukäteen aikaa.

Tutkimuksen valmistelu aloitettiin lokakuussa 2016 kun tutkimussuunnitelma oli hyväksytty syyskuussa 2016. Haastateltavien etsiminen alkoi marraskuussa 2016 opinnäytetyön tekijän verkostoista ja yhteistyökumppaneiden kautta. Haastateltavia lähestyttiin ensin vapaamuotoisemmalla sähköpostilla, jossa tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimukseen. Haastateltaviksi valikoitui henkilöitä joilla oli tutkijan tiedon mukaan riittävää kokemusta psykososiaalisesta tuesta sekä harjoitusten suunnittelusta.

5.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus

Tutkimustehtävänä on vastata kysymykseen miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma. Tutkimustehtävän rajauksessa otetaan samalla kantaa siihen mikä on tutkimusaineistosta esiin nouseva ydin, jonka tutkija haluaa nostaa tarkastelun keskiöön. (Valli & Aaltola 2015, 77)

Päätavoite:

- Tavoitteena on kehittää tutkittuun tietoon perustuva psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman mallirunko

Alatavoitteet:

- Tavoitteena on kehittää työelämässä tapahtuvaa psykososiaalisen tuen harjoitusten järjestämistä sekä madaltaa harjoitusten järjestämisen kynnystä
- Tavoitteena on perustaa valtakunnallinen psykososiaalisen tuen tietopankki

Opinnäytetyön kohderyhmänä on valtakunnallisesti kaikki psykososiaalisen tuen viranomaistoimijat, jotka suunnittelevat tai aikovat suunnitella harjoituksen. Opinnäytetyön tarkoituksena on sujuvoittaa suunnittelua ja madaltaa suunnittelun kynnystä. Hyödyntämällä valmista suunnittelupohjaa säästetään aikaa ja resursseja sekä pyritään siihen ettei

suunnitteluprosessissa jäisi asioita huomioimatta. Harjaantuneemmalle harjoituksen suunnittelijalle harjoitussuunnitelmapohja voi toimia eräänlaisena muistilistana.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön kirjoittajan kannalta kirjoittaminen noudattaa rakenteeltaan samaa kaavaa riippumatta, siitä onko kyseessä kvalitatiivinen (laadullinen) vai kvantitatiivinen (määrällinen), toiminta vai kehittämistutkimus (Kananen 2012, 12). Tämä opinnäytetyö koostuu kirjallisuuskatsauksesta, asiantuntijoiden teemahaastatteluista, harjoitussuunnitelman mallirungon luomisesta ja tietopankin perustamisesta verkkoalustalle. Tietopankki tulee olemaan valtakunnallinen ja se on kaikkien psykososiaalisen tuen viranomaistoimijoiden käytettävissä.

Opinnäytetyö tehdään kehittämistutkimuksena. Kehittämistutkimus perustuu muutostarpeeseen ja sillä muutoksella pyritään aina parempaan. Kehittämistutkimuksen aiheet nousevat usein työelämästä. (Kananen 2012, 13.) Tällä tutkimuksella halutaan kehittää psykososiaalisen tuen työkaluja, jotta harjoitusten suunnittelu ja järjestäminen arjessa helpottuisi. Opinnäytetyöstä syntyvälle mallipohjalle on helppo alkaa suunnitella oman yksikön toimintaympäristöön soveltuvaa harjoitusskenaariota. Laurean ohjeistus (2016, 4) ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstä tuki omalta osaltaan valintaani tutkimuksellisesta kehittämistyöstä. Opinnäytetyön aineisto kerättiin laadullisin menetelmin, jolloin tarkoituksena ei ole tilastollinen yleistäminen. Opinnäytetöiden aineistojen koko ei ole niin merkittävässä roolissa kuin se, että henkilöt joilta tietoa kerätään tietävät aiheesta mahdollisimman paljon. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85.)

Kvalitatiivinen eli laadullinen menetelmä soveltui tähän opinnäytetyöhön siitakin lähtökohdasta, että laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.) Kvalitatiivisen tutkimuksen toteutuksessa ei ole yhtä tarkkoja menetelmällisiä viitekehyksiä ja ohjeistuksia kuin kvantitatiivisella tutkimuksella. Näin ollen kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan palata joustavammin prosessin aikaisempiin vaiheisiin. (Kananen 2012, 30) Edellä kuvattu oli yksi ohjaavista tekijöistä tämän opinnäytetyön menetelmän valinnassa.

Tässä opinnäytetyössä käytetään laadullisen tutkimuksen menetelmistä teemahaastattelua ja haastattelut analysoidaan sisällönanalyysillä. Teemahaastatteluun valikoitiin psykososiaalisen tuen osaajia, joilla on kokemusta harjoitusten suunnittelusta.

5.4 Teemahaastattelut

Teemahaastattelun haastateltavat tutkija valikoi niin, että ilmiö koskettaa valikoituja henkilöitä. (Kananen 2012, 100) Kriteerit haastatteluun pyytämiseksi johdin suoraan tutkimuskysymyksestäni: miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitusmalli? Haastateltavan oli täytynyt osallistua vähintään yhteen harjoitussuunnitelman tekemiseen ja haastateltavan täytyi edustaa psykososiaalisen tuen viranomaistoimijaa. Jälkimmäisen kriteerin johdin suoraan Sosiaalihuoltolain (1301/2014) § 29 ja § 29 a.

Alun perin pohdin myös lomakehaastattelua, jossa olisi ollut pääsääntöisesti avoimia kysymyksiä. Lomakkeen olisin postittanut vastaajille palautuskuoren kera, mutta pohdittuani laajemmin opinnäytetyöni aihepiiriä ja tutkimuskysymystä miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma, päädyin siihen, että saan enemmän aineistoa haastattelemalla psykososiaalisen tuen osajia.

Haastattelun valinta tutkimuksen menetelmäksi valikoitui myös sen joustavuuden vuoksi. Valintaan vaikuttivat myös se, että tutkimusaihetta on melko vähän kartoitettu ja haastattelussa on mahdollisuus syventää saatavia tietoja. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 34-35)

Laadullista tutkimusotetta voidaan kuvailla myös prosessiksi, joka muotoutuu tutkimusta tehdessä. Kyseessä on myös prosessin ymmärtäminen eräänlaisena oppimistapahtumana (Valli & Aaltola 2015, 74). Minulla on ollut opinnäytetyön aihe mielessä koko opintojeni ajan, mutta se on muovautunut matkan varrella lopulliseen muotoonsa niin sisällön kuin menetelmienkin osalta.

Yhteydenotot toteutin sähköpostitse, lähettämällä jokaiselle samansisältöisen haastattelupyynnön, jossa selvitin tutkimuskysymykseni ja tavoitteeni. Kaikille haastatteluun pyytämieni asiantuntijoille selvitin myös tässä vaiheessa, että haastattelu tehdään anonymisti ja tutkijana lupasin, etteivät tunnistettavat tiedot tule ilmi tutkimuksessa. Haastatteluun pyydetty henkilöt edustivat maantieteellisesti kattavasti koko Suomea.

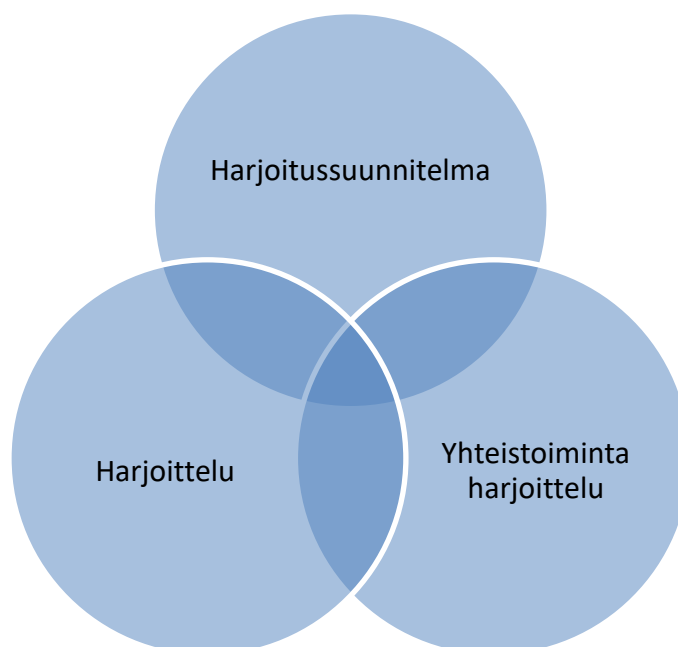
Haastateltaviksi kysytyistä yhdeksän (9) suostui haastateltavaksi. Haastateltaviksi kysytyistä 15 ei vastannut haastattelupyyntöön. Viisi (5) haastatteluun pyydettyä vastasi, että voisi muuten osallistua haastatteluun, mutta he eivät ole osallistuneet harjoitussuunnitelman tekemiseen omassa organisaatioissaan tai omalla alueellaan. Yksi suostui haastatteluun, mutta haastateltavan ja haastattelijan aikataulut eivät osuneet yksiin. Yksi haastateltavaksi pyydetty ilmoitti, että priorisoi ajankäyttöään ja ei siitä syystä pystynyt osallistumaan haastatteluun.

Kanasen (2015, 82-83) mukaan, jotta haastattelija voi aloittaa haastattelun, hänellä täytyy olla laadittuna teemahaastattelurunko. Kun haastattelija on etukäteen määritellyt teemat,

näin haastatteliija varmistuu siitä, että kaikista osa-alueista tulee keskustelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että teema-alueet ovat kaikille samat (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48)

Ennen haastatteluja tutkija perehtyy tutkittavaan ilmiöön (kuvio 5.) ja täten peruskäsitteet hahmottuvat perehdyttäessä teoriaan ja tutkittuun tietoon. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66)

Tein ennen varsinaisia haastatteluja yhden haastattelun jossa testasin teemahaastattelurungon (liite2) sekä digitaalisen nauhurin toimivuuden. Haastattelurungon luomisessa on hyvä ottaa huomioon, ettei tutkija tee yksityiskohtaista kysymysluetteloa vaan teema-alueuuttelon (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66).

Kuvio 5: Ilmiön ymmärtäminen teemojen avulla. (Kananen 2015, 83)

Haastattelut toteutin 22.1.2017-10.03.2017 välisenä aikana. Viisi haastattelua toteutin paikan päällä. Paikan päällä tehdyt haastattelut tehtiin vastaajien valitsemissa paikoissa, edustamiensa organisaatioiden tiloissa. Kaikissa viidessä haastattelussa haastateltava ja haastatteliija istuivat vastakkain ja digitaalinen nauhuri oli asetettu pöydän keskelle. Haastattelin neljä vastaajaa puhelimitse. Puhelimitse tehdyt haastattelut johtuivat siitä, ettei haastattelijalla ollut mahdollisuutta matkustaa niin kauas. Puhelinhaastatteluiden ajaksi asetin puhelimen kaiuttimelle ja pidin digitaalista nauhuria puhelimen vieressä pöydällä. Puhelinhaastattelu ei välttämättä ole optimaalinen vaihtoehto teemahaastattelua tehtäessä, sillä tutkijan tulee ottaa tiettyjä asioita huomioon. Tutkijan tulee miettiä kysymysten pituutta ja kenties puhua

hiukan hitaammin. Tutkijan tulee myös eri tavalla tulkita hiljaisuutta kuin kasvokkain kontaktissa on mahdollisuus havainnoida haastateltavan eleitä ja ilmeitä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 65)

Tein myös testinauhoitteen puhelimen kautta tehtävästä haastattelusta, jotta varmistuin siitä että voin tehdä osan haastatteluista puhelimitse. Näitä kahta edellä mainittua harjoitushaastattelua ei ole otettu mukaan opinnäytetyön aineistoon.

Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja kaikki haastattelut nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla. Pohdin myös ryhmähaastatteluiden mahdollisuutta, mutta päädyin tekemään kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina. Kanasen (2012, 100) mukaan yksilöhaastattelut tuottavat luotettavampaa ja tarkempaa tietoa kuin ryhmähaastattelut.

Nauhoituksen jälkeen siirsin haastattelut tietokoneelle litterointia varten. Litteroinnin tein sanatarkasti, jossa kirjasin jokaisen äännähdyksenkin. Tämä litterointitapa edustaa litteroinnin tarkinta tasoa. (Kananen 2012, 110) Litteroinnin jälkeen poistin nauhoitteet sekä nauhurista että tietokoneelta.

Yhden haastateltavan kohdalla kävi haastattelutilanteessa ilmi, että haastateltava ei täyttänyt kuin toisen asettamani kriteerin, eli hän edusti psykososiaalisen tuen viranomaistoimijaa mutta hän ei ollut osallistunut harjoitussuunnitelman laadintaan. Toteutin haastattelun normaaliin tapaan ja analysoin haastattelun sisältöä haastattelun jälkeen. Päädyin lopulta siihen, että käytän tätä haastattelua osana aineistoa, sillä se tuotti muulta sisällöltään lisäarvoa tutkittavaan aiheeseen.

Kaiken kaikkiaan litteroitua tekstiä oli 48 sivua. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 21 min 32 sek - 44 min 59 sek. Haastatteluiden kesto oli yhteensä 283 minuuttia 42 sekuntia. Haastatteluiden pituuden keskiarvoksi muodostui 32 minuuttia. Kaikki haastattelut olivat nauhoiteldultaan yhtä hyviä. Puhelimitse tehdyissä haastatteluissakaan ei ollut taustamelua, vaikka yksi vastaaja kertoikin olevansa autossa haastattelun aikana. Haastattelijana olin varautunut nauhurin hankintavaiheessa siihen, että saatan joutua nauhoittamaan haastatteluja erilaisissa olosuhteissa, joten olin hankkinut digitaalisen nauhurin, joka poistaa tehokkaasti taustamelua.

Toimitin haastateltaville etukäteen sähköpostitse saatekirjeen (liite1) jossa samassa oli haastatteluun suostumaskaavake. Olin tulostanut mukaan jokaiseen haastatteluun allekirjoitettavaksi suostumuslomakkeen, jonka haastateltavat allekirjoittivat. Haastateltavat olivat varanneet haastatteluajan eivätkä vastaanottaneet puheluita tai työtehtäviä haastatteluiden aikana.

5.5 Aineiston analysointi

Teemahaastattelumenetelmällä kerätty aineisto on tyyppillisesti runsas vaikka haastatteluvien määrä olisi pienehkö. Kuten tässä tutkimuksessa: haastateltavia oli yhdeksän (9) ja litte-roitua aineistoa oli 48 sivua. Aineiston analyysin tekeminen alkoi osittain jo haastatteluvaiheessa, jolloin haastattelija teki havaintoja haastattellessaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 135-136)

Tämä oli tärkeää myös tutkimuksen luotettavuuden mittaamisen kannalta, jotta tutkija pystyi myöhemmässä vaiheessa todentamaan aineiston saturaation. (Kananen 2015, 115)

Aloittaessaan aineiston analysoinnin tutkija päätyi kuuntelemaan nauhottamiaan haastatte-luja useamman kerran uudelleen, jotta aineisto tulisi kyllin tutuksi. Tämä helpotti tutkijaa huomattavasti litterointivaiheessa. Litteroinnista koostetun kirjallisen materiaalin avulla tutkija aloitti litteroidun aineiston analysoinnin aineistolähtöisen eli induktiivisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin tarkoituksena on paljastaa tekstistä sen ydin ja puristaa aineisto-massa ydinsisällöksi (Kananen 2012, 114-116). Tässä tutkimuksessa aineistoa analysoitiin in-duktiivisella eli aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkija pohti myös abduktiivista sisäl-lönanalyysiä eli tällöin tutkijalla olisi ollut valmiiksi jo joitakin tutkimuksen kannalta keskeisiä johtideoita joita hän olisi pyrkinyt todentamaan. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 136)

Tutkija pyrkii ensin pelkistämään aineistoa, joka tarkoittaa tutkimuksen kannalta epäolen-naisten asioiden karsimista. Tutkijaa ohjaa tässä tutkimuskysymys. (Hirsjärvi & Hurme 2011) Tutkimuksessa päädyttiin tekemään aineiston pelkistämistä word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Tutkija jakoi tekstit teemojen mukaan erillisiin luokkiin. Mikäli tutkija esittää aineistosta löy-döksen, tulee hänen esittää aineistosta yksi vastaajan sitaatti. Sitatilla tutkija vakuuttaa lu-kijaa eli vetoaa vastaajalta saatuun tietoon. (Kananen 2012, 116-117; Kananen 2015, 93)

Analyysivaiheessa eroteltiin teemojen mukaisesti haastatteluvastauksia ja käytettiin saman-kaltaisuuksien etsimiseen ja erilaisuuksien havaitsemiseen eri värejä. Tutkija voi tehdä tämän myös tulostamalla tekstin ja käyttämällä erivärisiä kyniä aineiston merkkeämiseen. Ennen analyysin aloittamista tutkijan tulee määritellä analyysiyksikkö. Analyysiyksiköllä tarkoitetaan etsitäänkö yksittäisiä sanoja, lauseita, lausekokonaisuuksia tai ajatuskokonaisuuksia, jotka si-sältävät useampia lauseita. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109-110)

6 Tutkimustulokset

Haastatteluista on nostettu tekstiin suoria lainauksia jokaisesta teema-alueesta. Tässä luvussa on nostettu esille tutkimuksen taustakysymysten tuloksia jotka liittyivät psykososiaalisen tuen käsitteeseen, psykososiaalisen tuen suuronnettomuuskäsitteeseen ja harjoitussuunnitelmiin

liittyvään koulutukseen. Tulevissa luvuissa käsitellään tuloksia muodostuneiden pääteemojen mukaisesti.

Haastateltavista kahdeksan (8/9) oli sitä mieltä, että psykososiaalisen tuen suuronnettomuus-käsite eroaa muiden viranomaisten suuronnettomuus käsitteestä.

”On ihan ehdottomasti, ja ihan siitäkin syystä että muut viranomaiset jotka on siinä ensilinjassa työskentelemässä niin heidän näkevät sen suuronnettomuudenkin vaan sillä tavalla lyhytkestoisena tilanteena, mutta psykososiaaliselle tuel-
lehan ne on aina pitkäkestoisia tilanteita.”

”Psykososiaalisen tuen suuronnettomuus tai monipotilastilanne on helposti pelastuksen tai ensihoidon pelkkä päivittäinen tilanne tai päivittäis tilanne, eikä se ylitä mitään kynnystä edes monipotilas kynnystä tai mitään tällasii eikä toiminnan tehostamisen vaatimuksia ylitä.”

Kaksi (2/9) haastatelluista oli osallistunut koulutukseen, jossa opastettiin harjoitussuunnitelman tekoa. Haastateltavista seitsemän (7/9) eivät olleet tietoisia järjestetäänkö harjoitussuunnitelmien tekoon ylipäätään koulutusta.

”En oo kuullut kyllä ainakaan meidän alueella.”

”Ei ole kyllä ollut sellaista koulutusta. Koulutukset on ollut sellaisia debriefingiin liittyviä tai kriisityöhön liittyviä koulutuksia eli ei ole ollut harjoitussuunnitelmaan liittyviä koulutuksia.”

”Olen joo, mä olen käynyt sellasen kriisi-interventiokoulutuksen joka oli 11 kk pitkä koulutus ja siinä oli yhtenä osana harjoitussuunnitelman laadinta, toki enemmänkin sieltä psykososiaaliselta puolelta.”

Kahdeksan haastateltavaa (8/9) oli osallistunut työtehtävissään psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman laadintaan. Kuten aiemmin tutkimuksessa totesinkin, että yhden joka ei ollut osallistunut psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman laadintaan oli muutoin riittävästi asiantuntemusta haastatteluun vastaamiseen ja hänen vastauksensa antoi lisäarvoa tutkimukselle.

”Niitä on ollut, ehkä kolmessa olen ollut mukana suunnittelemassa sitä.”

”Olen ollut xx oli tällanen laaja, aika pienessä roolissa kun se oli heidän mutta, mukana kuitenkin siinä suunnittelussa ja sitten oli tää iso harjoitus tässä meillä, missä olin isossa roolissa ja se ei ollut pelkästään psykososiaalisen tuen harjoitus, että siinä oli muutakin tietysti mutta myös se, että oon ollut sen tyyppisissä.”

6.1 Psykososiaalisen tuen harjoittelu

Kaikki haastateltavat (9/9) kokivat, että psykososiaalisen tuen on tärkeää aina harjoitella muiden viranomaisten kanssa jollakin tavalla yhteistyössä. Tässä yhteydessä haastateltavat mainitsivat poliisin, pelastuksen, ensihoidon ja rajavartiolaitoksen.

”Kyllä mä lähtisin siitä, että eri hälytysviranomaiset olis osallisena, että sitten kun se tapahtuu niin ei tapahtuisi niin että unohdetaan se psykososiaalinen tuki joka on yhtenä osana ja se on kuitenkin jokaisen subjektiivinen oikeus saada sitä tämmösessä tilanteessa.”

”Mä ajattelen että olisi hyvä että koko pelastuslaitos olisi mukana poliisit ja ambulanssit ja palokunta.”

Kahdeksan haastateltavaa (8/9) mainitsivat myös muut toimijat: VAPEPAN, SPR:n tai HEHUN tärkeänä osana harjoitusta.

”No kyllä mun mielestä pelastuslaitos, poliisi ja ensihoito ja psykososiaalinen tuki ja tietysti kolmannen sektorin toimijat. Vapepa ja Hehu, vähän riippuen siitä skenaariosta.”

” Kolmannen sektorin toimijoita mukana niin kun vapepa, seurakunnat.”

Alueellisesti on eroja siinä (4/9), onko alueella satamia, lentokenttä tai suuria teollisuuskohteita. Suomessa on 20 lentoasemaa ympäri maata. (Finavia, lentoasemat. 2017). Nämä erityispiirteet vaikuttavat myös harjoiteltaviin skenaarioihin ja yhteistyökumppaneihin.

”No äkkiseltään, jos me ajatellaan että siinä katoaa ihmisiä niin ehkä rajavartiolaitos on se jolla on helikopterit meille tarjota ikään kuin siihen peliin mukaan tai todellisessa tilanteessa ainakin.”

Yksi (1/9) haastateltava nosti esille sen, että toimittajakin voisi joskus osallistua harjoitukseen. Toisaalta tämä voisi olla näkökulma oppia paikallisesti toinen toiselta. Tämä myös mahdollistaisi avoimen vuoropuhelun median kanssa onnettomuuden uhrien ja heidän läheistensä suojaamisen tarpeesta ja heidän yksityisyydestään.

Jokelan koulusurmat 2007 oli kriittinen käännekohta. Useat mediatilat tarkensivat omia eettisiä ohjeitaan. Tässä yhteydessä tarkennettiin myös Julkisen sanan neuvoston journalistin ohjeita. (Venäläinen 2016)

Tämä muutos näkyi konkreettisesti Kauhajoen 2008 koulusurmien kohdalla. Jokelassa toimittajat olivat ottaneet yhteyttä uhrien omaisiin, Kauhajoen kohdalla näin ei enää tehty, muutamaa poikkausta lukuunottamatta. (Raittila, Haara, Kangasluoma, Koljonen, Kumpu & Väliiveronon 2009, 23)

”Ja miksei myös toimittajia. Että miten se media sitten toimii näissä tilanteissa, että sehän on ollut näissä oikeissa tilanteissa yksi hankala tekijä, että siitä on tullut kritiikkiä, että toimitsijat on huomanneet että toimittajat on haastatellut sellaisia ihmisiä jotka ovat sellaisessa tilassa että he eivät pystyisi antamaan mitään haastatteluja. Että sitäkin pitäisi harjoitella.”

Haastateltavista kahdeksan (8/9) vastasi osallistuneensa sekä karttaharjoitusten tai työpaja-harjoitusten että toiminnallisten harjoitusten suunnitteluun.

”On oikeesti toteutettu, ettei pelkkänä mielikuvaharjoituksena vaan ollut niitä uhreja ja konkreettisesti on menty jonnekin ja toimittu.”

”Siinä oli tehty perheitä, vähän semmosia leegoukkomaisia 10-15 senttisiä tyyppejä niitä siinä sitten siirreltiin meidän työntekijöiden ja Spr:n vapaaehtoisten kanssa.”

”Kaikki on ollut toiminnallisia harjoituksia ja kaksi niistä on ollut moniviranomaisharjoituksia eli yhteistoimintaharjoituksia. Jossa on harjoiteltu poliisi, pelastus, ensihoito ja psykososiaalinen tuki niin kaikki yhdessä.”

6.2 Yhteistoimintaharjoittelu

Haastateltavat kertoivat hyvistä kokemuksistaan yhteistoimintaharjoituksissa eri viranomais-ten ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa.

Toisen viranomaisen toiminnan tutuksi tuleminen manitsi (2/9) ja ymmärrys siitä miksi toisen tahon tulee harjoitella tiettyjä toimintoja. Toisen viranomaisen toimintojen ymmärtäminen vahvistaa jatkossa myös yhteisen tilannekuvan muodostamista.

”Hyvää on tietysti ollut se, että on tullut tutuksi kasvot, että on helpompi ehkä jatkossa toimia asioissa ja ymmärtää tiettyjä asioita, että miten ne niinkun menee, se käskyttäminenhan on aivan eri luokkaa jossain poliisiorganisaatiossa ja pelastuksessa kuin meillä, he on tietysti tottunut omassa organisaatiossaan ja se on hyvin tarkkaan suunniteltua mutta se on vähän erilaista.”

”No hyviä on se että se ymmärrys toisen toiminnasta lisääntyy ja syttyy oikeesti sellasia lamppui sekä itsellä että niille muille hallinnonaloille, että hei noi tekee sen takia että se on olennaista heidän tehtävän kannalta, vaikka se mun mielestä näyttäis todella erikoiselta, niin että se kuuluu siihen ja se vaikka varmistaa meidän turvallisuutta tämmösessä tilanteessa, vaikka se näyttää musta hullulta.”

Haastateltavista kolme (3/9) kertoi haastattelussa, että alueellinen yhteistyö eri viranomaisten välillä harjoitussuunnitelmien tekemisessä on tällä hetkellä sujuvaa.

”Kyllä mä nyt näkisin, että meillä on aika hyvä yhteistyön henki, sitten kun ollaan yhdessä (naurahdus), se ettei unohdeta, kyllä pelastustoimi aika paljon ja laajasti ajattelee ja poliisihan on tietysti että heillä ne omat operatiiviset tehtävät.”

”Tarvii kyllä sanoa, että on kyllä pelkästään hyviä että ei ole ollut kyllä, no jos silleen ajattelee, niin yhdessä suunnittelussa ei oltu ihan siinä ensivaiheessa suunnittelemassa, mutta sitten ne tajus että sosiaalipäivystys puuttuu ja ottivat mukaan siihen suunnitteluun.”

Yhteistoimintaharjoittelun kehittämiskohteista suurimmaksi nousi tiedonkulku.

Haastateltavista seitsemän (7/9) kertoivat, että harjoituksesta toiseen törmätään samaan haasteeseen eli siihen, ettei tieto kulje eri toimijoiden kesken riittävän hyvin. Tämä hankaloihtaa muun muassa yhteisen tilannekuvan muodostamista.

”Huonoja kokemuksia on se, että edelleenkin se viesti ei jotenkaan tavoita että, ehkä ne huonot kokemukset on niitä että psykososiaalinen tuki jää sellaiseen altavastaajan rooliin, että sitä edelleen dissataan että osa ammattikunnista tai ehkä se on yksilösidonnaista niin pitää tätä sellasena että tää ei ole

niin kun tää ei ole mikään olennainen viranomaistoiminnan jatke tai osa viranomaistoimintaa, että tää on tällasta mukavaa tietää, et kiva kun on olemassa, mutta ei me sitä käytetä. että tää nyt on tällanen pakollinen paha, että noi muijat on nyt otettu mukaan.”

”Se tiedottaminen tuntuu, että se on aina ja iän kaiken se, että se tieto ei kulje, se on aina se ongelma ja se että kuka käskyttää ja ketä, se yleistilanteen selvyys että mitä milläkin hetkellä tapahtuu niin varsinkin sen tiedon kulkeminen on hankalaa ja tuntuu että siinä on aina sitä ja ei ole edelleenkään vielä selvää näiden harjoitusten myötä on selkeytynyt se että mitkä roolit on näillä eri viranomaisilla.”

”No se on just ollut, että se tieto ei oikein ole tullut. Että me ollaan saatu tieto siitä että olkaa valmiudessa ja hälyttäkää kaikki kriisityöntekijät että olkaa valmiudessa ja sitten me ei olla kuultu sen jälkeen mitään, että ei olla aina saatu edes tietoa siitä että harjoitus on loppunut.”

”Mutta tietysti ne haasteet mitkä siinä on joka kerta, joka ikisessä harjoituksessa me todetaan että tiedonkulku on tosi hankalaa eli että se tieto on olemassa mutta miten sen saa siinä hätätilanteessa ilmastua niin että se on tosi selkeä kaikille; napakkaa, lyhyttä ja selkeä ja jokainen tietää tehtävänsä niin se on aina se.”

Psykososiaalisen tuen johtamisen sisäiset haasteet mainitsivat kolme (3/9) haastateltavaa. Tähän on viitannut myös Lehtonen, 2016 ylemmän ammattikorkeakoulun (YAMK) opinnäytetyössään Psykososiaalisen tuen johtaminen. Sosiaali- ja terveysviranomaisen yhteistyö järjestöjen ja kirkon kanssa. Lehtosen (2016, 74-75) tutkimuksen tuloksissa tältä osin oli samankaltaisuuksia haastatelluiden vastauksissa.

”Se että psykososiaalinen tuki organisaationa ei ole homogeeninen valtakunnallisesti, ei oo vastapeluja maakuntarajojen ulkopuolella välttämättä ja se huoteruus tulee siinä aina todettua että meillä ei ole samanlainen järjestäytynyt organisaatio ja samanlainen käskytskulttuuri kuin esimerkiksi pelastuksella tai ensihoidolla. Meillä on erilainen työote, mikä sit taas suuronnettomuudessa on pakko olla hyvin linjaorganisaatio-ote. Se on mielestä harjoituksen paras anti että sitä tulee harjoiteltu sitä käskyttämistä ja johdettavana olemista.”

”Isoin haaste on varmasti edelleen varsinkin sellaisissa kaupungeissa joissa ei ole 24/7 sosiaali- ja kriisipäivystystä, niin heidän tietämyksensä siitä psykososiaalisen tuen roolista, työtehtävistä ja myös lain velvoittamista työtehtävistä on aika huono.”

Aiemman kysymyksen yhteydessä toisten työn sisällön tunteminen nousi myös esille yhteistointiharjoitusten hyvissä puolissa (2/9). Ja toisaalta neljä (4/9) koki haasteellisenä sen, ettei ollut tarpeeksi tietoa toisen viranomaisen työn sisällöstä. Joten on selvää, että harjoittelun yksi tavoite on oppia toisen toiminnoista ja tehtävistä ja sovittaa yhteen oman toimialan kanssa. Vastavuoroiset koulutukset eri toimialojen välillä voisi olla arjessa toimiva ratkaisu. Käydään kertomassa sosiaalitoimessa minkä väristä autoa milloinkin tulee etsiä ja sosiaali-toimi käy kertomassa miksi on jälkihoidon kannalta tärkeää, että psykososiaalinen tuki saisi kerättyä kaikkien psyykkisesti altistuneiden yhteystiedot.

”Hyvin pienet asiat voi itseasiassa muodostua aika isoiksi asioiksi ja ne vie hirveesti aikaa tilanteessa jossa ei olis kauheesti aikaa tuhlattavana. eli se että me tunnettais toistemme perusasiat niin se olis hyvin tärkeää.”

”Yhden ihmisen piti mennä pelastuksen johtautosta hakemaan tietyt ohjeet. Ja sitten kun hän meni sinne onnettomuuspaikalle niin hänellä ei ollut aavistustakaan siitä miltä näyttää pelastuslaitoksen johtauto, kun ei sitä ollut mitenkään merkitty ja hän sanoi ettei hän tiedä etsiikö hän punaista vai sinistä autoa vai keltaista autoa. Kun se oli merkkäämatta ja sitten taas pelastuslaitokselle ja poliisille se on itsestään selvää mutta ei se sosiaalityöntekijälle ole alkuunkaan selvää millaselta semmonen näyttää.”

Erityisesti kaksi haastateltavaa (2/9) mainitsivat yhteistyön Suomen Punaisen ristin ensihuoltoryhmän kanssa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että on paikkakuntasidoinnaista kuinka yhteistyö toimii.

”Viimeisessä meidän harjoituksessa meillä oli esimerkiksi ongelmia punaisen ristin kanssa siis EHYN kanssa, että he tuli 1,5 h tuntia sen jälkeen kun hälytys oli tullut ja puolet meidän harjoituksesta oli jo tehty. He ei näköjään pysty toimimaan sillä tavoin, että eivät tiedä harjoituksesta etukäteen. Meillä oli siis tällainen sokkoharjoitus, että kukaan ei tiennyt milloin se on ja mitä tulee tapahtumaan, koska me haluttiin testata kykyä reagoida siihen meidän hälytykseen ja se kyllä meni huonosti.”

”Mutta joo tää yhteistyö on meillä erittäin hyvä, että mä olen sanonutkin että jos SPR pyytää mua heittämään voltin niin minä heitän, että ne on meille ihan kullan arvoinen poppoo, että ihan ehdoton.”

6.3 Harjoitussuunnittelu

Haastateltavilta kysyttiin kokemuksia harjoitussuunnitelmien laadinnasta. Tarkoituksena oli koota kokemuksia hyvistä harjoitussuunnitelman elementeistä ja saada tietoa toimimattomiksi koetuista elementeistä. Tämä tieto on arvokasta harjoitussuunnitelmien tekemisessä siitä syystä, että nämä asiat on testattu käytännön työelämässä.

6.3.1 Hyväksi koetut elementit harjoitussuunnittelussa

Suunnitteluun panostamisen tärkeys nousi yhdeksi keskeisemmistä teemoista haastatteluissa (6/9).

”Mun näkemys on se että se on itse asiassa se suunnitteluprosessi on 70% ja sitten se harjoitus on 30%, ehkä tämä nyt on tämmönen heitto.”

”Eli siihen valmisteluun on oleellista, että se tehdään kunnolla, rauhassa ja huolella sekä kokonaisvaltaisesti.”

”No mä aattelen, että hyödyllistä on ollut se jos siihen harjoitukseen on mahdollista nimetä sellanen suunnittelutyöryhmä, jossa on niin kun eri alojen ihmisiä, koska jokainen katsoo vähän omasta suunnastaan sitä asiaa niin siinä tulee se kokonaisuus hyvin katotuksi ja sitten se päivä tulee suunnitelluksi niin että se on oikeesti hyödyllinen kaikkien näkökulmasta.”

”Tuo harjoitus yleensä mä ajattelen että jos se on hyvin suunniteltu ja mietitty oikeen kunnolla niin silloin se onnistuu mutta jos sitä ihan vasemmalla kädellä tehdään ja siihen ei ole aikaa eikä ole panostettu niin se ei sitten oikeen palvelekaan ketään.”

Haastateltavista viisi (5/9) nostivat resurssien hyvän suunnittelun keskeiseksi osaksi harjoituksen suunnittelua.

”Ja sitten on tärkeä pohtia sitä että miten työntekijöiden resurssit riittää ja että jollain on se vastuu että kattoo että työntekijät jaksaa.”

”No varmaan ainakin resurssit ja tavallaan niin kun se että se on ylipäättään mahdollista se sen tyyppinen harjoittelu ja niihin tavoitteisiin pääseminen.”

Maalihenkilöiden perehdyttämisen ja pätevyyden tärkeys (4/9)

”Huolellinen perehdytys niille jotka esittävät sitä uhrin roolia.”

”Niin normaalistihan me tajuttais, näissä oikeissa tilanteissa jos tulee lapsi, niin mehän nähdään että se on lapsi, mut sitten tällaisissa joissa on ns. näyttelijöitä niistähän me ei tajuta, että aha että tämä on niin kun lapsena tämä henkilö.”

Hyvin pohditut harjoituksen tavoitteet mainitsi kolme (3/9) haastateltavaa.

”Suunnitteluprosessin aikana käytäisiin läpi niitä toisten tavoitteita myös että poliisi vaikka tietää mitkä on psykososiaalisen tuen tavoitteet, koska sitten saattaa harjoituksessa käydä niin että jos tätä keskustelua ei ole käyty niin he muuttaakin omaa harjoitussuunnitelmaansa edellisenä iltana ja sitten siinä harjoituksessa käy niin että se psykososiaalinen tuki ei esimerkiksi pääsekään niihin omiin tavoitteisiinsa siitä syystä kun poliisi onkin muuttanut sitä omaa toimintaansa.”

Tutkimustulosten mukaan kolme (3/9) haastateltavista nostivat harjoittelun jälkeisen purkutilaisuuden merkittäväksi osaksi psykososiaalisen tuen harjoituksen suunnittelua.

”Ja kyll mä aattelen että huolellinen purkutilanne on ollut myös tärkeä sekä sen toiminnan osalta mutt myös niiden työntekijöiden kokemusten osalta.”

Kaksi (2/9) haastateltavaa piti tärkeänä harjoituksen onnistumisen ja harjoituksesta oppimisen kannalta tärkeänä, että uskalletaan harjoitella tarpeeksi pientä osuutta kerralla.

”Että sitä just että tekis selkeesti sellasen palasen että johon kaikki voi keskittyä ettei lähetä liian isoa palaa haukkaamaan ja sitten kaikki on väsyneitä ja kukaan ei tee oikeen mistään tarkkoja huomioita.”

”Rohjetaan tehdä riittävän pientä palaa.”

6.3.2 Vältä karikot, nappaa vinkit- asiantuntijoiden esimerkit

Tässä luvussa on listattu hyviä käytännön esimerkkejä käytännön tilanteista, joita on hyvä välttää suunnitteluprosessissa. Nämä vinkit (liite 5.) antavat eväitä henkilölle joka ensimmäistä kertaa on tekemässä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelmaa. Tutkijana koen, että alla olevat esimerkit ovat sitä meidän alan hiljaista tietoa, mitä ei välttämättä tule jaetua missään vaiheessa.

”No esimerkiksi sellainen, että jos joku viranomaistaho lähettää harjoitusten suunnittelupalaveriin aina eri edustajan niin se tieto ei kulje heidän organisaation sisällä jolloin harjoituksen suunnitteluvaiheessa saatetaan tehdä neljä erilaista suunnitelmaa siitä miten he toimivat harjoituksessa.”

”No jo se suunnittelu jätetään kauhean vähäiseksi ja sillä tavalla sovitaan että jokainen organisaatio suunnittelee vaan niin kun sitä omaa toimintaansa, niin sellasia kokemuksia on että harjoituksia on ollut joissa harjoitus päättyy jo ennen kuin joku toimija on päässyt harjoittelemaan ja usein se on psykososiaalinen tuki joka ei sitten pääse harjoittelemaan.”

”Yx semmonen mikä on tän hetken harjoituksissa se ongelma että harjoitellaan ja kaikki on niin uupuneita siitä harjoituksen suunnittelusta ja harjoituksesta että sitten ne kehittämisjutut jää tavallaan tekemättä ja sitten me ollaan taas seuraavassa harjoituksessa niiden samojen ongelmien äärellä tai haasteiden.”

”Sit mä ajattelen myös että sellasta koulutusta sekä niiden harjoitussuunnitelmien että sen valmiuden ylläpitämiseen tarvittaisiin.”

”Mahdollisimman hyvä harjoitus olis se että toimintaeväitä erilaisiin tilanteisiin, joka ohjais ihmistä sellaseen toimintaan että tulis mitä vaan niin mä teen tiettyjä asioita.”

”Niin ja silleen kaikille, ettei pidä pelästyä vaikkei asiat meniskään kovin hyvin harjoituksessa. Harjoituksen tarkoituksenakin on osoittaa että asiat ei toimi, ja mikä siinä sitten on ollut ja miettiä sitten että mitä löytää siihen sitten ratkaisu.”

6.4 Asiantuntijoiden tärkeäksi kokemia asioita haastattelun teemoihin liittyen

Haastattelija kysyi jokaiselta haastateltavalta haastattelun lopuksi onko haastateltavalla jotakin lisättävää tähän haastattelijan kysymiin teemoihin liittyen. Koulutuksen tarve nousi keskeisenä asiana asiantuntijoiden loppukommenteissa.

Koulutustoive kolmella (3/9)

”Koulutustoive on, että olis enemmän koulutusta että siitä asiasta voitaisiin puhua enemmänkin ja siitä puhutaan enemmän nyt kun aiemmin, kymmenen vuotta sitten.”

”Mutta sitä koulutusta näihin asioihin että meidän on täällä panostettu nyt.”

Terveiset Sosiaali- ja terveysministeriöön ja Aluehallintovirastolle (4/9)

”No mä ajattelen ylipäättään että se pitäisi olla säännöllistä se harjoittelu, siihen pitäisi tulla jonkun näkönen semmonen että sitä pitäisi ehkä valvoa, mä en tiedä onko se avit tai ketkä mutta jonkun pitäisi niin kun koordinoita ja että tässäkin psykososiaalinen tuki on eriarvoisessa asemassa kun kyllähän pelastuslaitokset ja poliisi harjoittelee ja harvoin psykososiaalinen tuki on siinä.”

”Mä nyt menen asioiden edelle mutta määrättyllä tavalla mä odottaisin ministeriöstä että olis sillä tavalla selkee tuki ja ohjaus ja neuvonta että joka paikalle luotais samankaltainen tää tavalla tää psykososiaalisen tuen toteuttaminen näissä onnettomuustilanteissa kun nyt vähän niin kun tuntuu että kaikki vähän omalla tavallaan klaaraa näitä kunnissa.”

”Jos puhutaan puhtaasti psykososiaalisesta tuesta niin STM:n asettaisin toiveita niin tietysti mä en tiedä mikä sen Vantaan kriisikeskuksen asema tän uuden lain myötä on että onko heillä mitään koulutusvelvollisuuksia tai velvotteita tai mahdollisuuksia ja sitten nää avit näissä alueellisissa malleissa olis varmaan avainasemassa.”

”Nyt on menty tällä sote ajatuksella että sote tekee sitten ja ne loputkin on jotenkin purettu mitä on ollut, että nyt on sitten ihan että mitä, että ei oikein itekään tiedä minne niitä omaisia ohjais. Että ihan niin kun tosi hämärää.”

Henkilösidonnaisuus (2/9)

”Sitten se että psykososiaalinen tuki olisi niissä suunnitelmissa, että jotenkin mä ajattelen että eri alueilla on edelleen henkilösidonnaista onko se psykososiaalinen tuki edes kutsuttu siihen harjoitukseen mukaan.”

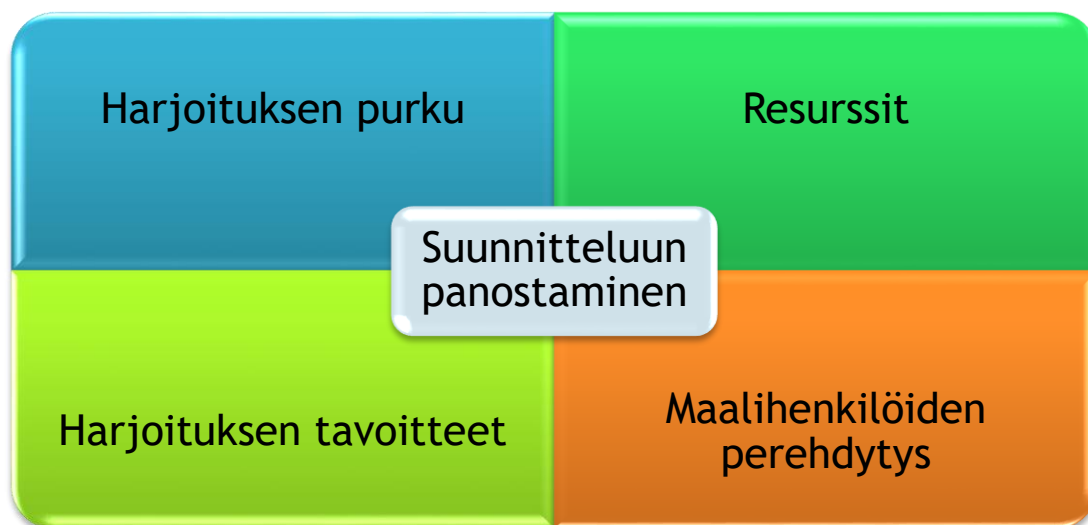
”Koska nythän se on henkilöitynyt tässä maassa, että on alueita jossa se toimii kun joku on tehnyt uudisraivaaja jonkun tietyn homman, niin sitten se otetaan siihen suunnitteluvaiheeseen, mutta sitten kun se ihminen jää eläkkeelle niin sitten siihen ei oteta ketään toista tilalle.”

Haastateltavista kolme (3/9) oli sitä mieltä, ettei psykososiaalinen tuki ole paras mahdollinen termi.

”Tuntuu ettei kaikki terveystyöntekijät tiedä mitä se psykososiaalinen tuki tarkoittaa, että niitten termien käyttö ja miettiä miten se olis kansanomaisesti sanottu tai suomalaisemmin tai mikä se nyt olis siihenkin se oikea määritelmä. että se voi olla että toi sana psykososiaalinen tuki pyyhkäsee niin ohi että, hui se kuulostaa niin kun vaikeelta.”

”Onhan se käsitteenä silleen aika vaikee, psykososiaalinen tuki että jos kysyy poliiseilta että mitä se on niin, en tiedä mitä vastaavat.”

Haastatteluiden tutkimustuloksena nousi selkeästi esille viisi tärkeintä elementtiä psykososiaalisen tuen harjoituksen suunnitteluun (kuvio 6.). Nämä alla kuvatut elementit löytyvät psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelmamallipohjasta (liite 3.).

Kuvio 6: Viisi tärkeintä elementtiä psykososiaalisen tuen harjoituksen suunnitteluun

7 Harjoitussuunnitelmamallipohjan luominen

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda harjoitussuunnitelman mallipohja psykososiaalisen tuen viranomaistoimijoille hyödynnettäväksi valtakunnallisesti. Harjoitussuunnitelman mallipohja on luotu kirjallisuuden ja tämän opinnäytetyön tutkimusosion perusteella. Harjoitusmallipohja on vain yksi tapa lähestyä harjoituksen suunnittelua ja toinen tutkija saattaisi toteuttaa mallipohjan suunnittelun toisella tavalla. Harjoitussuunnitelman mallipohja (liite 3.)

7.1 Harjoitussuunnitelmamallipohjan käytettävyys

Psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman malli on luotu ensisijaisesti viranomaiskäyttöön, mutta se on toki hyödynnettävissä myös vapaaehtoistoimijoille hiukan soveltaen. Mallipohja on siirrettävissä word-tekstinkäsittely ohjelmaan, jolloin suunnitelmaa pystyy sähköisesti muokkaamaan ja jakamaan. Harjoitussuunnitelman runkon täyttämiseksi on tehty myös täyttöohje (liite 4.), mikäli harjoituksen laatija on ensimmäistä kertaa suunnittelu tehtävässä. Harjoitussuunnitelman mallin voi toki tulostaakin ja kirjoittaa suunnitelma käsin, mutta tällöin sarakkeita ei pysty muokkaamaan ja tekstin tulee mahtua sille varattuun sarakkeeseen. Kun mallipohjan on siirtänyt Wordiin, sen pystyy jakamaan sisäisen suunnitteluryhmän kanssa organisaation ryhmätyötiloissa tai muulla alustalla, jossa harjoituksen suunnitteluun osallistuvat voivat käydä suunnitelmaa muokkaamassa. Seuraavana vuonna tähän suunnitelmaan voi palata ja muokata sitä uuden harjoituksen tarpeisiin. Harjaantuneempi harjoituksen suunnittelija voi käyttää harjoitussuunnitelmamallipohjaa muistilistana. Moniviranomaisharjoituksissa

olisi hyvä kun valtakunnallisesti psykososiaalisella tuella olisi samanmuotoinen suunnitelmadokumentti, tämän tutkimuksen liitteenä oleva suunnittelupohja toimii yhtenä vaihtoehtona mietittäessä tulevaisuuden ratkaisuja.

7.2 Psykososiaalisen tuen tietopankki tulevaisuudessa

Opinnäytetyön yksi tavoitteista oli luoda psykososiaalisen tuen harjoitustietopankki, jota voisi samalla hyödyntää psykososiaalisen tuen viranomaisten verkostoitumiseen. Tämän tietopankin luominen osoittautui haasteelliseksi. Psykososiaalisen tuen kentässä ei ole tällä hetkellä selkeää toimijaa joka voisi tarjota alustan viranomaistoiminnalle. Haasteena on tietoturva ja se ettei, psykososiaalisella tuella ole samantyyppistä taustatoimijaa kuin pelastuksella (pelastusopisto) tai poliisilla (PolAMK).

Tulevaisuudessa aion työni kautta yrittää jatkojalostaa tätä opinnäytetyön myötä syntynyttä tietopankkiajatusta, mutta opinnäytetyön aikataulussa tämä osoittautui haasteeksi. Tulevaisuudessa jokin kevyempi harjoitussuunnittelun tuki esimerkiksi mobiilisovelluksen muodossa voisi olla yksi idea. Tulevaisuudessa kun hätäkeskuksen uusi tietojärjestelmä eli Emergency Response Integrated Common Authorities (ERICA) (Hätäkeskuslaitoksen uudistus) on otettu käyttöön ja moniviranomaiskäyttöön tarkoitettu viranomaisten yhteinen kenttäjohtojärjestelmä (KEJO) on saatettu käyttöasteelle, voi olla parempi hetki kehittää myös toiminta-alustaa psykososiaaliselle tuelle. Tällä hetkellä eri toimijoilla on myös kädet täynnä työtä sote- ja maakuntauudistuksen kanssa, joten uuden kehittäminen tässä murroksessa on haastavaa.

Tällä hetkellä on tiedossa, että huhtikuussa 2017 on mahdollistunut Kansallinen SOTE- harjoituskirjasto, jota Insta Trust ja yliopistosairaalat yhteistyössä kehittävät. Tässä kohtaa sosiaali-toimi ei ole vielä mukana kehitystyössä. Toivottavasti tulevaisuudessa yhteistyö myös sosiaali-toimen kanssa jollakin tapaa mahdollistuisi, sillä tulevien sote- ja maakuntauudistusten myötä alueellista yhteensovittamista ja yhteistä harjoittelua tarvitaan enemmän kuin koskaan, jotta pystymme yhdessä ylläpitämään varautumista ja valmiutta.

Psykososiaalisen tuen tietopankki voisi parhaimmillaan luoda pohjan verkostoitumiselle ja yhteisten koulutusten järjestämiselle, yhdessä kehittämiseksi ja alueellisten toimijoiden löytämiselle. Tällä hetkellä on myös meneillään Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Kuntaliiton yhteinen hanke, jossa luodaan valtakunnallista ohjetta SOTE-valmiussuunnitelmien tekemiseen. Hanke on käynnistynyt maaliskuussa 2017 ja sen alkuperäinen aikataulu oli maaliskuulle 2019, kuitenkin niin että tiedossa oli että lainsäädäntömuutokset saattavat viivästyttää hanketta. (Sote- ja maakuntauudistus: Hallituksen reformi 2015. Sote-valmiussuunnittelun ohjeistus)

Tämän hankkeen käynnistämisen jälkeen sote- ja maakuntauudistuksen aikataulu on muuttunut. Hallitus päätyi neuvotteluissaan 5.7.2017 siirtää sote- ja maakuntauudistusta siten, että

se tulee voimaan 1.1.2020 ja maakuntavaalit järjestetään lokakuussa 2018. Eduskunnan käsittelyssä oleviin lakiesityksiin tehdään perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset sekä valinnanvapauslain osalta hallitus antaa uuden esityksen alkuvuodesta 2018. (Sote- ja maakuntauudistus: Hallituksen reformi 2015. Sote- ja maakuntauudistuksen siirtyminen)

Terveystietojärjestelmän valmiussuunnittelusovellukseen ERVA-selaimeen ovat sairaanhoitopiirit voineet saada salasanat ja tallentaa omia valmiussuunnitelmiaan. ERVA-selainta ollaan siirtämässä huoltovarmuuskentän ylläpitämään HUOVI-portaaliin, jolloin mahdollistuu myös kulkeakseen tukitoiminnolle omien varautumisohjeiden tallentaminen. Tällä hetkellä Helsingin- ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri eivät ole mukana ERVA-selaimessa. (Huoltovarmuuskenttä 10.8.2017) Nähtäväksi jää miten HUOVI-portaali tulevaisuudessa kehittyy.

Edellä kuvatut meneillään olevat muutokset vaikuttavat omalta osaltaan sosiaali- ja terveysalan kehittymiseen tällä hetkellä. Kunnat ja muut toimijat odottavat sote- ja maakuntauudistusta ja pohtivat tarkkaan mitä tällä hetkellä kannattaa kehittää ja mitä tuleva sote-muutos tuo tulevaisuudessa tullessaan. Vaikka tämän tutkimuksen yhteydessä tietopankki ei toteutunut, tämä tutkimus pyritään toimittamaan laajalla jakelulla psykososiaalisen tuen viranomais-toimijoille.

8 Johtopäätökset

Johtopäätöksenä tämän tutkimuksen osalta voidaan todeta, että oli melko yllättävää että haastattelukriteerit täyttäviä haastateltavia löytyi niinkin vähän. Tutkijana olin pohtinut, että haastateltavia saattaa tulla todella paljon ja pohdin jo valmiiksi ajankäyttöäni haastattelun toteuttamista varten. Tämä osaltaan kertoo sen, että tutkimuksella on oiva mahdollisuus saada psykososiaalisen tuen toimijat sekä muut tahot pohtimaan harjoittelun tärkeyttä varautumisen ja valmiuden ylläpitämiseksi.

Jatkossa voi olla kiinnostavaa tutkia moniviranomaistoiminnan harjoituksia. Mielenkiintoinen tutkimusasetelma voisi olla ryhmähaastattelu. Ryhmässä voisi olla saman alueen eri viranomaisia yksi kustakin viranomaisryhmästä. Tällaisia moniviranomaishaastatteluryhmiä voisi olla yksi kullakin ERVA-alueelta. Olisi mielenkiintoista tutkia muodostuuko alueellisia eroja valmiuden, varautumisen ja harjoittelun saralta. Tämä voisi myös alueellisesti edistää yhteistyötä niin arjessa kuin normaaliolojen häiriötilanteissa ja suuronnettomuustilanteissa.

Tutkimustehtävänä tässä tutkimuksessa oli vastata kysymykseen miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma. Tutkimuksen myötä saadun tiedon valossa on luotu yksi lähestymistapa psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman laadinnalle.

Harmillista opinnäytetyön ja psykososiaalisen tuen kentän kannalta on se, ettei psykososiaalisen tuen tietopankki toteutunut tässä yhteydessä. Niin kuin jo aiemmin totesin jatkan ajatuksen kehittämistä työelämässä ja sehän onkin kehittämistutkimuksen ajatus, ettei tutkimuksessa kerätty tieto jää ainoastaan kirjallisen tuotoksen tasolle vaan siitä työelämä aidosti hyötyy. Jatkossa kun psykososiaalinen tuki tunnistetaan ja tunnustetaan paremmin viranomaiseksi on viranomaisten välinen yhteistyökin mahdollista. Tietopankissa ei kuitenkaan käsitellä asiakkaiden tai potilaiden henkilötietoja, joten tässä yhteydessä ei tule tietojenluovutusongelmaa vaan yhteistyö aidosti edistäisi tietoutta siitä mitä toinen viranomainen tekee. Moniviranomaistietopankki palvelisi koko valmiuden kenttää laajasti, mutta saattaa olla että sen kehitys tyssäisi toimialojen väliseen byrokratiaan.

Opinnäytetyön aineiston pohjalta voidaan johtopäätöksenä todeta, että psykososiaalisella tuella ei ole vakiintunutta harjoittelukulttuuria tai yhteisesti käytössä olevaa ohjeistusta harjoitusten järjestämiseen. Aineistossa tämä näkyi myös niin, että niin moni kontaktoitu haastateltava vastasi, ettei voi osallistua haastatteluun, sillä ei ole koskaan ollut suunnittelemassa harjoitusta. Koen, että psykososiaalinen tuki on osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden varautumista ja valmiutta ja tästäkin näkökulmasta psykososiaalisen tuen osaamista tulisi vahvistaa ja koulutusta harjoitusten suunnitteluun tulisi järjestää. Pohdin myös tutkimusta tehdessäni sitä, kuinka paljon talous on vaikuttanut viime vuosina psykososiaalisen tuen kehittämiseen ja resursseihin. Harjoitusten suunnittelu vie aina paljon työtunteja ja itse harjoitukseen varattavakin resurssi maksaa, joten voiko taloudellinen näkökulma olla yksi syy siihen miksi harjoittelu on niin vähäistä.

Opinnäytetyön aineistoa ja sosiaalihuoltolain muutoksia pohtiessani, pohdin että osassa maata kuilu todellisuuden ja odotuksien välillä on valtava. Tarkoitin tällä sitä, että varmasti kaikilta psykososiaalisen tuen toimijoilta löytyy tahtotila lain noudattamiselle, mutta talous määrittelee tässäkin asiassa paljon. Varautuminen ja valmius on kallista, päivystystyö on kallista. Kuinka niissä kunnissa ja kaupungeissa joissa ei tällä hetkellä noudateta lakia saadaan päättäjät vakuutettua, että tämä asia tulee nyt hoitaa kuntoon.

9 Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta tulee aina arvioida. Tutkimusprosessi tulee olla hyvin auki kirjoitettuna, jotta lukija voi varmistua tutkimuksen tekotavasta ja siitä, että tutkimus on todella tehty. Tutkimuksen perustana ovat luotettavuus käsitteet reliabiliteetti ja validiteetti. Tutkimuksen prosessissa on eri vaiheita joissa voidaan tehdä vääriä ratkaisuja. Kehittämitutkimuksessa tulee muistaa, että se sisältää kaksi erillistä prosessia tutkimustyön ja uuden kehittämisen. (Kananen 2012, 161-162)

Tutkijan tulee koko tutkimusprosessin ajan pohtia luotettavuus kysymyksiä ja tarkastella niitä suhteessa omaan tutkimukseensa. (Kananen 2012, 193) Tutkimus noudatti opinnäytetyön aiheen valinnasta aina loppuraportointiin saakka hyvää tieteellistä käytäntöä johon sisältyy tiedeyhteisöä kunnioittavat rehelliset, luotettavat ja tarkat toimintatavat. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 132)

Tutkimus tulee olla hyvin dokumentoitu ja tutkijan tulee perustella valintansa tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimuksesta tulee käydä ilmi tutkijan pohdinta siitä, miksi tutkija on päätenyt tiettyihin ratkaisuihin. (Kananen 2015, 112-113) Tässä tutkimuksessa kaikki tutkimuksen vaiheet on on aukikirjoitettu ja tutkija on pyrkinyt perustelemaan tutkimuksellisia ratkaisujaan.

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää myös saturaatiota luotettavuuden mittarina. Saturaatiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että eri tutkimuslähteiden tutkimustulokset alkavat toistua. (Kananen 2015, 115) Tutkija pystyi toteamaan jo haastatteluvaiheessa analysoidessaan haastatteluja, että saturaatiopiste eli kylläntyminen toteutuu, sillä samat vastaukset teemoittain alkoivat toistumaan ja viimeisimmässä haastatteluissa ei tutkijalle tullut enää mitään uutta informaatiota aiheesta.

Tutkimusaineiston korkeaan laatuun pyrittiin sillä, että haastattelut olivat mahdollisimman hyvin valmisteltu. Tutkija oli suunnitellut haastattelurungon tarkasti ja pohtinut teemoja eri näkökulmista. Haastatteluiden aikana voi laatua pyrkiä parantamaan varmistumalla siitä, että tekninen välineistö toimii. Tutkijan on hyvä tarkkailla haastattelun aikana nauhurin toimivuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184) Tässä yhteydessä tutkija oli varautunut haastattelutilanteisiin varaparistoilla sekä nauhurin sähköjohdolla. Digitaalisen nauhurin toimivuutta tutkija pystyi tarkkailemaan nauhurissa olleen merkkivalon ansiosta.

Haastateltavat oli informoitu etukäteen saatekirjeellä, jossa vielä täsmennettiin että haastattelut tullessaan tekemään anonymisti. Tutkija kiinnitti tähän erityistä huomiota myös litterointivaiheessa, jossa kieli muutettiin yleiskieleksi, jolloin eri murrevivahteet eivät tulleet esille. (Kuula 2013, 120, 200-201)

Analyysivaiheessa haastateltavat numeroitiin ja tällä tavalla poistettiin tunnistetiedot, jotta pystyttiin varmentumaan siitä, että haastateltavien anonymisuus säilyy koko tutkimuksen ajan. Haastatteluaineisto tullessaan tuhoamaan opinnäytetyön valmistuttua.

Tutkija pyrki parantamaan tutkimuksen luotettavuutta pitämällä erillistä tutkimuspäiväkirjaa ja haastattelupäiväkirjaa. Molempiin tutkija merkitsi havaintoja ja huomioita tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184)

Johtopäätöksenä tutkimuksen luotettavuudesta voidaan todeta, että tutkimus on noudattanut hyviä tieteellisiä normeja ja tutkimuksen laatua on tarkkailtu koko prosessin ajan.

10 Pohdinta

Opinnäytetyö on ollut mielenkiintoinen ja omaa ammattitaitoa syventävä matka. Vaikka tämä matka on tullut päätökseensä niin huomaa olevani edelleen uuden edessä. Kirjoittaminen ja asioiden pohtiminen on saanut itsessäni aikaan halun kehittää psykososiaalisen tuen kenttätöitä ja yhteistyötä entisestään. Eli tietyllä tavalla koen, että matka tämän asian suhteen on vasta alkamassa.

Opinnäytetyötä tehdessäni yllätyin vähäisestä materiaalista mikä olisi suoranaisesti koskenut psykososiaalista tukea ja sen harjoittelua. Toki ymmärrys siitä, että psykososiaalinen tuki on vielä varsin nuori verraten ensihoitoon, pelastukseen ja poliisiin helpotti hiukan tuskaani tiedonhaussa. Toivottavasti tulevaisuudessa psykososiaalisen tuen tutkimukselle riittää tilaa ja mielenkiintoa. Olen pahoillani siitä, että Laurea ammattikorkeakoulu lakkautti Kriisi- ja erityistilanteiden johtamisen YAMK-koulutusohjelman. Koen, että tämä on ollut paikka monialaiselle verkostoitumiselle, olemme oppineet toistemme toimialoista ja toiminnasta valtavasti sekä saaneet vinkkejä toisiltamme työelämään, sillä maantieteellisesti opiskelijat ovat tulleet koulutusohjelmaan ympäri suomea.

Opinnäytetyöni loppumetreillä Suomessa tapahtui 18.8 ensimmäinen terroriteoksi epäilty joukkopuukotus. Turun puukotuksessa menehtyi kaksi suomalaista naista ja kahdeksan ihmistä haavoittui. Haavoittuneiden joukossa oli yksi Italian, Ruotsin ja Iso-Britannian kansalainen. (Helsingin Sanomat. 2017) Mutta Turun tapahtumissa poliisin toiminta oli ensiluokkaista ja sisäministeri Risikko on ylistänyt Suomen ensiluokkaista moniviranomaisyhteistyötä. Suomen lainsäädäntö tiedustelulainsäädännön osalta on Euroopan tasolla takamatkalla, mutta lainsäädäntöä pyritään kiirehtimään, jotta kansainvälisesti tiedonvaihto viranomaisten välillä olisi sujuvampaa.

Olemme uuden ja muuttuvan maailman äärellä. Toimintaympäristömme on muuttumassa ja yhteistyötä ja toimintaa on tehostettava. Erityisen haavoittuvaksi näen sote- ja maakuntauudistuksen taitekohdan varautumisen ja valmiuden näkökulmasta. Toivottavasti uusien toimintojen yhteensovittamisessa käytetään tarpeeksi aikaa. Koen, että tuossa murroskohdassa yhteiskuntamme on erittäin haavoittuvassa tilassa mikäli monet toiminnot muuttuvat samanaikaisesti voi yhtäaikaaisesti muodostaa tietoturvaaukia sekä organisaatioiden halvaantumista hetkellisesti uusien toimintojen edessä. Koen, että nimenomaan varautumisen ja valmiuden ylläpidon näkökulmasta kyseiset uudistukset olisi ollut hyvä saattaa päätökseen vaihteittain

Yhtenä vaihtoehto näen, että uusi valtion lupa- ja valvontavirasto (Luova) olisi muutettu ensin, tämän jälkeen sosiaalihuolto julkisen vallankäyttäjänä olisi siirtynyt maakuntaan ja tämän jälkeen olisi tarkasteltu kuinka nämä muutokset onnistuivat ja mitä terveystoimen siirtymisen osalta voidaan vielä parantaa. Ajatuksen tasolla asioita on helppo pohtia ja analysoida, mutta ymmärrettävää on, että eri lainsäädäntöjen takia asiat tulee toteuttaa suunnitellulla tavalla.

Olen itse viimeisen kahden vuoden sisään osallistunut yhteen normaaliolojen häiriötilanneharjoitukseen ja yhteen suuronnettomuusharjoitukseen joiden skenaario on ollut jonkinlainen terroriteko. Näyttää siltä, että tulevaisuudessa tämän tyyppinen harjoittelu ei ainakaan tule vähenemään. Samoin uutena uhkana myös sosiaali- ja terveystoimelle on erilaiset kyberuhat jotka voivat pahimmillaan halvaannuttaa monentyyppisiä sähköisiä järjestelmiä.

Suunnittelin keväällä 2017 normaaliolojen häiriötilanneharjoituksen, jossa tekijä kaappasi yhden terveysaseman sähköisen palohälytínjärjestelmän, sähkökäyttöiset ovet sekä vioitti manuaaliset hätäpoistumistiet. Tekijällä oli tarve kostaa yhteiskunnalle ja hän oli kansalaisuudeltaan kantasuomalainen. Tekijä telkesi itsensä ja terveysaseman asiakkaat kiinteistön sisälle. Lopuksi tekijä surmasi itsensä. Psykkisesti altistuneita oli muutama kymmenen, mutta heidän joukossa oli jo aiemmin traumatisoituneita asiakkaita. Harjoituksessa oli aidot maalihenkilöt ja tilanteessa psykososiaalinen tuki perusti altistuneille kriisikeskuksen. Kriisikeskuksessa pyrittiin arvioimaan altistuksen astetta ja tarjoamaan ihmisille akuuttia kriisiapua.

Edellä esitetty on vain yksi kuvaus siitä, kuinka monimuotoisesti psykososiaalisen tuen tulisi harjoitella.

Tulevaisuudelta odotan yhdenvertaisuutta neljäntenä turvallisuusviranomaisena ja yhdenmuokaistettuja psykososiaalisen tuen käytäntöjä kautta valtakunnan. Matka on vielä pitkä, mutta koen että se on jo alkanut.

Lähteet

Painetut lähteet

Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R., & Silfvast T. toim. 2015. Suuronnettomuusopas. 3. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim.

Dyregrov, A. 1994. Katastrofipsykologian perusteet. 3.painos. Tampere: Vastapaino.

Hedrenius, S. & Johansson, S. 2016. Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Tietosanoma. Tallinna: Printon.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.-17.painos. Helsinki: Tammi.

Jäppinen, M., Metteri, A., Ranta-Tyrkkö, S. & Rauhala, P-L.toim. 2016. Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016. Sosiaalityö ja katastrofitilanteet kansainvälisissä tutkimuksissa- kirjallisuuskatsaus. Rapeli Merja. Tallinna: United Press Global ja kirjoittajat.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Juvenes Print.

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas- miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Juvenes Print.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. toim. 2017. Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. 4. uudistettu laitos. Tallinna: Printon.

Koivula, M., Ruotsalainen, H., Saaranen, T., Salminen, L. & Wärnå-Furu, C. toim. 2016. Terveystieteen opettajan käsikirja. Tallinna: AS Pakett.

Kuula, A. 2013. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Raittila, P., Haara, P., Kangasluoma, L., Koljonen, K., Kumpu, V. & Väliaverron J. 2009. Kauhajoien koulutusurmat mediassa. Tampere: Juvenes Print.

Rosenberg, P., Silvennoinen, M., Mattila, M-M. & Jokela, J. (toim.). 2013. Simulaatio-oppiminen terveydenhuollossa. Keuruu: Otava.

Saari, S. 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. 3.painos. Keuruu: Otava.

Saarikivi, K. 2014. Ensihoidon harjoituspankki. Harjoitussuunnitelmien laadinta. Laurea ammattikorkeakoulu. Hyvinkää. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö.

Salakari, H. 2010. Simulaattorikouluttajan käsikirja. Helsinki: Hakapaino.

Salakari, H. 2007. Taitojen opetus. Saarijärvi: Saarijärven Offset.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK & Sanastokeskus TSK ry. 2014. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. PS-kustannus.

Sähköiset lähteet

Ala-Aho, S. & Turunen, T. 2011. Kauhajoki-hankeen loppuraportti. Psykososiaalisen tuen organisointi ja toteutus Kauhajoen koulusurmien jälkeen. Julkaisusarja B: raportit. Viitattu 19.9.2017.

http://www.epshp.org/kauhajokihanke/Kauhajoki-hankkeen_loppuraportti.pdf

Björn, H., Cuandra, C., Dahlgren, R., Guóný, B., Ingibjörg, L., Rapeli, M. & Salonen, T. 2017. Local social services in disaster management: Is there a Nordic model?. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Viitattu 31.8.2017

http://ac.els-cdn.com/S2212420917301590/1-s2.0-S2212420917301590-main.pdf?_tid=39749f24-8e58-11e7-8966-00000aabb0f27&ac-dnat=1504189703_d3a45fe4b89f9047b038c2931a264e01

Cant, R & Cooper, S. 2009. Simulation-based learning in nurse education: systematic review. *Journal of Advanced Nursing* 27(1), 1-3. (First published). Viitattu 31.8.2017

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2648.2009.05240.x/full>

CMC Finland Kriisinhaltakeskus. Crisis management center. Viitattu 31.8.2017.

<https://www.cmcfinland.fi/>

Eduskunnan kansalaisaloitteet. Viitattu 2.6.2017.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/KAA_3+2017.aspx

Finavia. Lentoasemat.

<https://www.finavia.fi/fi/>. Viitattu 6.7.2017

Haravuori, H., Suomalainen, L., Turunen, T., Berg, N., Murtonen, K. & Marttunen, M. 2012. Jokelan ja Kauhajoen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden ja opiskelijoiden selviytymisen, tuki ja hoito. Kahden vuoden seurantatutkimusten loppuraportti. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Tampereen yliopistopaino: Juvenes print. Viitattu 19.9.2017.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80000/c6bd9224-ba1f-4327-a4fb-d684c821a454.pdf?sequence=1>

Helsingin Sanomat. 18.8.2017. Turun puukotuksia tutkitaan myös terrorismina. Viitattu 18.8.2017.

<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005331576.html>

Helsingin Sanomat. 19.8.2017. Turku hiljentyi suremaan iskujen uhreja. Viitattu 20.8.2017.

<http://www.hs.fi/paivanlehti/19082017/art-2000005332178.html>

Henkilötietolaki 1999/523. Viitattu 16.12.2016.

<http://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1999/19990523?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=henkil%C3%B6tietolaki>

Hobfoll, S.E., Watson, P., Bell, C. C., Bryant, R. A., Brymer, M. J., Friedman, M. J.,... Ursano, R. J. 2007. Five essential elements of immediate and midterm mass trauma intervention: Empirical evidence. Viitattu 19.9.2017.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18181708>

Huoltovarmuuskeskus. Viitattu 10.08.2017

https://www.varmuudenvuoksi.fi/aihe/jatkuvuudenhallinta/153/terveydenhuollon_valmiussuunnittelulle_yhtenaiset_perusteet_ja_tyokalut

Hätäkeskustietojärjestelmä uudistus 2016-2017. Viitattu 19.9.2017.

http://www.112.fi/hatakeskusuudistus/uusi_tietojarjestelma

Kalalahti, J. 2016. Simulaatioiden opetuskäyttö SM:n hallinnonalan koulutusorganisaatioiden perustutkintokoulutuksessa. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 122. Viitattu 19.9.2017

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115495/Raportti_122_verkko.pdf

Kansalaisaloite. Terveysthuoltolain 50§ 3 mom. on muutettava. Viitattu 2.6.2017.
<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2343>

Kenttäjärjestelmä KEJOn käyttö ensihoitopalvelussa. 2015. Viitattu 19.9.2017.
http://stm.fi/documents/1271139/1885619/Saarinen_Kentt%C3%A4j%C3%A4rjestelm%C3%A4+KEJO+ensihoidossa.pdf/aa0bdcc6-4c83-4bbd-8723-d0600ebbce76

Käypä hoito-suositus. Traumaperäinen stressihäiriö. 2014. Viitattu 19.9.2017.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus?id=hoi50080>

Laurea ammattikorkeakoulu. 2016. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohje. Viitattu 2.6.2017.
<https://laureauas.sharepoint.com/sites/linkfi/Dokumentit/YAMK%20opinn%C3%A4ytety%C3%B6ohje%202016.pdf>

Lehtonen, J. 2016. Psykososiaalisen tuen johtaminen. Sosiaali- ja terveystuettajien alueellinen yhteistyö järjestöjen ja kirkon kanssa. Laurea ammattikorkeakoulu. Tikkurila. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Viitattu 25.8.2017.
https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/117869/Lehtonen_Jaana.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Länstyrelsen Norrbotten. Barents Rescue 2017. Viitattu 30.9.2017.
<http://www.lansstyrelsen.se/Norrbottn/Sv/manniska-och-samhalle/krisberedskap/Lansstyrelsens-arbetsomraden/utbildning-och-ovning/barents-rescue-2011/Pages/default.aspx>

Mielenterveyslaki 1990/1116. Viitattu 16.12.2016.
<http://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1990/19901116?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=mielenterveyslaki>

Onnettomuustutkintakeskus. Kahdeksan laskuvarjohyppääjän kuolemaan johtanut lento-onnettomuus Jämsällä 20.04.2014. Tutkintaseloste 2014-02. Viitattu 1.9.2017.
http://www.turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/ilmailuonnettomuuskientutkinta/2014/5etkMcJmr/L2014-02_tutkintaselostus.pdf

Pelastuslaki 2011/379. Viitattu 16.12.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2011/20110379?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=pelastuslaki>

Public health emergency Preparedness Exercise evaluation toolkit. 2013. Harvard School of public health. Viitattu 12.8.2017.
<http://www.massgeneral.org/disaster-medicine/assets/PDFs/Public-Health-Emergency-Preparedness-Exercise-Evaluation-Toolkit.pdf>

Rapeli, M. 2017. Social capital in social work disaster preparedness plans: The case of Finland. Viitattu 19.9.2017.
<http://journals.sagepub.com.nelli.laurea.fi/doi/pdf/10.1177/0020872817695643>

Rapeli, M. 2017. Psykososiaalinen tuki ja varautuminen. Sosiaalipäivystys osana uudistuvaa sosiaali- ja terveydenhuoltoa 15.6.2017. Viitattu 19.9.2017.
http://stm.fi/documents/1271139/2013564/170615_Sosiaalipavystykset_Kuopio_06062017-Rapeli.pdf/ed5d9b69-136e-431e-a647-8153a5a0c7f9

Risikko, P. 2011. Psykososiaalinen tuki on tärkeää. Viitattu 31.8.2017.
<http://www.paularisikko.fi/2011/08/06/psykososiaalinen-tuki-on-tarkeaa/>

Risikko, P. 2017. Uusi työryhmä selvittämään kriisinhallinnasta suomalaista vientituotetta. Viitattu 31.8.2017

<https://yle.fi/uutiset/3-9682677?origin=rss>

Saarikivi, K. 2014. Ensihoidon harjoituspankki. Harjoitussuunnitelmien laadinta. Laurea ammattikorkeakoulu. Hyvinkää. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Viitattu 25.8.2017.

<https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/83445/Kati%20Saarikivi%20-%20Ensihoidon%20harjoituspankki%20-%20Harjoitussuunnitelmien%20laadinta.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Salakari, H. 2004. Käytännön taitoja virtuaalisesti- simulaattoriopetuksen pedagogisen mallin kehittäminen. Licensiaattityö. Tampereen yliopisto. Viitattu 31.8.2017

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/76389/lisuri00022.pdf?sequence=1>

Sisäministeriö/Pelastusosasto. Kansainvälinen pelastusharjoitus Lapissa syksyllä 2015. Viitattu 1.9.2017.

http://www.pelastustoimi.fi/ajankohtaista/artikkelit/2/0/kansainvalinen_pelastusharjoitus_lapissa_syksylla_2015_57964

Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 16.12.2016 ja 29.5.2017 luku.3 §29 ja 29a osalta.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelu, Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009: 16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 15.12.2016.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112426/Julk200916.pdf?sequence=1>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Evakuoitokeskuksen perustaminen. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 15.12.2016

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125861/URN_ISBN_978-952-00-3561-7.pdf..

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 10.08.2017.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaalitoimen valmiussuunniteluopas. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112686/Julkaisuja_2008_12_valmiussuunniteluopas_verkko.pdf?sequence=1

Sote- ja maakuntauudistus: Hallituksen reformi 2015. Viitattu 2.6.2017.

<http://alueuudistus.fi/erikoissairaanhoito-ja-paivystys>

Sote- ja maakuntauudistus: Hallituksen reformi 2015. Viitattu 10.8.2017

<http://alueuudistus.fi/luova>

Sote- ja maakuntauudistus: Hallituksen reformi 2015. SOTE-valmiussuunnittelu ohjeistus. Viitattu 10.08.2017.

<http://stm.fi/documents/1271139/4673322/Ruokoja+Tove.pdf>

Sote- ja maakuntauudistus: Hallituksen reformi 2015. Sote- ja maakuntauudistuksen siirtyminen. Viitattu 10.08.2017.

http://alueuudistus.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/sote-ja-maakuntauudistus-voimaan-1-1-2020-maakuntavaalit-lokakuussa-2018

Suomen perustuslaki 1999/731. Viitattu 16.12.2016 ja 2.6.2017.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki#L4P53>

Suomen psykologien liiton ja suomen psykologisen seuran tieteellinen neuvottelukunta. Psykologinen työ akuteissa kriiseissä- suositus hyvistä käytännöistä. 2010. Viitattu 19.9.2017.
http://www.psyli.fi/files/1015/Kriisityo-suositus_2010.pdf

Sähkömarkkinalaki 2013/588. Viitattu 25.7.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2013/20130588?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=s%C3%A4hk%C3%B6markkina-laki>

Terveysturvalaki 2010/1326. Viitattu 16.12.2016 ja 29.5.2017 luku 5. §46 osalta.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2010/20101326?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=terveydenhuoltolaki>

Turunen, T. 2014. Trauma recovery after school shooting, the role of theory-based psychosocial care and attachment in facilitating recovery. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Suomen yliopistopaino Oy: Junes Print. Viitattu 19.9.2017. <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/handle/10024/66396/browse?value=Turunen%2C+Tuija&type=author>

Turvallisuuskomitea. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Viitattu 1.6.2017.
<http://www.turvallisuuskomitea.fi/index.php/fi/component/k2/52-yhteiskunnan-turvallisuusstrategia>

Turvallisuustutkintalaki 2011/525. Viitattu 2.6.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2011/20110525?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=turvallisuustutkintalaki#L1P2>

Valmiuslaki 2011/1552. Viitattu 16.12.2016.
<http://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2011/20111552?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=valmiuslaki>

Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastoista 896/2009, 906/2009. Viitattu 10.8.2017
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2009/20090906?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=896%2F2009>

Vuorela, Kirsti. 2015. Lähdeviitteiden ja lähteiden merkitseminen. Laurea ammattikorkeakoulu.
https://laurea.sharepoint.com/sites/linkfi/Dokumentit/Lahteiden_ja_viitteiden_merkinnat_2015.pdf

Julkaisemattomat lähteet

Poijula, S. 2015. Stepped model of care- kriisityönkoulutus. TENTS EU Guidelines. Vuoden kes-
täneen moduulikoulutuksen koulutusmateriaali. Viitattu 19.9.2017.

Saari, S. 2016. Miten kriisityön menetelmät ovat kehittyneet? Mitä se on nyt ? Valtakunnalliset
kriisityöpäivät 8.4.2016. Helsinki. Luentomateriaali. Viitattu 19.9.2017

Seppänen, J. 2016. Kokemuksia psykososiaalisen tuen toteuttamisesta ja tutkinnasta. L2014-
02. Kahdeksan laskuvarjohyppääjän kuolemaan johtanut lento-onnettomuus Jämijärvellä
20.04.2014. Helsinki. Luentomateriaali. Viitattu 23.8.2017.

Venäläinen, R. 2016. Median tehtävät ja rooli kriisitilanteissa. Valtakunnalliset kriisityöpäi-
vät 8.4.2016. Helsinki. Luentomateriaali. Viitattu 23.8.2017.

Kuviot

Kuvio 1: Viranomaisten johtama psykososiaalinen tuki	8
Kuvio 2: Keskeisimmät CRM-periaatteet sovellettuna psykososiaalisen tuen tarpeisiin.....	21
Kuvio 3: Erilaiset harjoitustyypit.....	23
Kuvio 4: Keskeiset elementit onnistuneeseen harjoitukseen sovellettuna psykososiaalisen tuen tarpeisiin.	24
Kuvio 5: Ilmiön ymmärtäminen teemojen avulla.....	30
Kuvio 6: Viisi tärkeintä elementtiä psykososiaalisen tuen harjoituksen suunnitteluun	44

Taulukot

Taulukko 1: Tietokantahakuja	23
Taulukko 2: Evaluoitsijan muistilista.	26

Liitteet

Liite 1: Haastattelun saatekirje	61
Liite 2: Teemahaastattelun runko	62
Liite 3: Psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman laadinta	63
Liite 4: Ohje harjoitussuunnitelman rungon täyttämiseen	68
Liite 5: Harjoitussuunnittelun tueksi	74

Liite 1: Haastattelun saatekirje

Saatekirje

09.01.2017

Teen opinnäytetyötä Laurea ammattikorkeakoulun Kriisi- ja erityistilanteiden johtamisen YAMK-koulutusohjelmaan. Opinnäytetyöni aihe on Psykososiaalisen tuen harjoitus suunnitelma-
mallin laadinta.

Opinnäytetyön tavoitteena on haastatella psykososiaalisen tuen asiantuntijoita, jotka ovat olleet mukana psykososiaalisen tuen harjoitus suunnitelmien tekemisessä. Opinnäytetyön alatavoitteena on luoda valtakunnallinen psykososiaalisen tuen materiaalitietopankki, jonka tarkoituksena on kehittää harjoittelua ja luoda psykososiaalisen tuen viranomaisverkosto.

Opinnäytetyön aineisto kerätään teemahaastattelulla. Haastatteluaineisto analysoidaan. Haastatteluiden ja teorian tiedon pohjalta tarkoituksena on luoda psykososiaalisen tuen harjoitus suunnitelmarunko tueksi psykososiaalisen tuen viranomaistoimijoille.

Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina. Haastatteluun vastaajat on valittu heidän asiantuntijuutensa perusteella ja tutkimus tehdään luottamuksellisesti, haastateltavan anonymiteetistä huolehtien. Haastattelija huolehtii haastatteluaineiston hävittämisestä aineiston analysoinnin jälkeen.

Haastateltavien nimet tai tunnistettavat tiedot eivät tule esille opinnäytetyössä.

Toivon saavani haastatella sinua alueesi ja organisaatiosi edustajana.

Opinnäytetyön tutkimustehtävinä on:

Miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitus suunnitelma?

Miten perustetaan psykososiaalisen tuen viranomaistoimijoille valtakunnallinen tietopankki?

Haastatteluun tulee varata aikaa n. 1,5 tuntia. Haastattelut nauhoitetaan ja haastattelun aikana haastattelija tekee muistiinpanoja. Haastattelija ottaa yhteyttä sopiakseen haastateltavalle sopivan haastatteluajankohdan ja paikan.

Suostun osallistumaan haastatteluun

Paikka ja päivämäärä:

Haastateltava:

Haastattelija:

Yhteistyöterveisin,

Hanna Leinonen

Liite 2: Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelun runko

Kriisi- ja erityistilanteiden johtaminen (YAMK)

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurila

Hanna Leinonen

Lähtökohtana on kehittämistutkimus, jonka aiheena on psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman mallin laadinta.

Opinnäytetyön tutkimustehtävinä ovat:

Miten laaditaan hyvä psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelma?

Miten perustetaan psykososiaalisen tuen viranomaistoimijoille valtakunnallinen tietopankki?

Taustatiedot

Mitä organisaatiota edustat?

Oletko osallistunut psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelmien laadintaan organisaatiossasi?

Miten määrittelisit psykososiaalisen tuen?

Miten määrittelisit psykososiaalisen tuen suuronnettomuus käsitteen?

Harjoittelu

Suunniteltujen harjoitusten rakenne (työpaja, kartta, toiminnallinen)

Yhteistoiminta harjoituksen suunnittelu muiden alueesi viranomaistoimijoiden kanssa

Yhteistoiminta

Keskeiset toimijat

Harjoittelu

Hyvät ja huonot kokemukset yhteistyöstä harjoituksissa

Harjoitussuunnitelma

Hyvät elementit

Toimimattomaksi koetut elementit

Lisäkysymyksiä

Muita tärkeitä asioita, joita haastateltava haluaa nostaa esille haastattelussa.

Liite 3: Psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman laadinta

Psykososiaalisen tuen harjoitussuunnitelman runko

Harjoituksen ajankohta

Harjoituksen suunnittelusta päävastuussa oleva taho ja henkilö

Harjoitukseen osallistuvat tahot

Skenaario

Harjoituksen strategiset tavoitteet

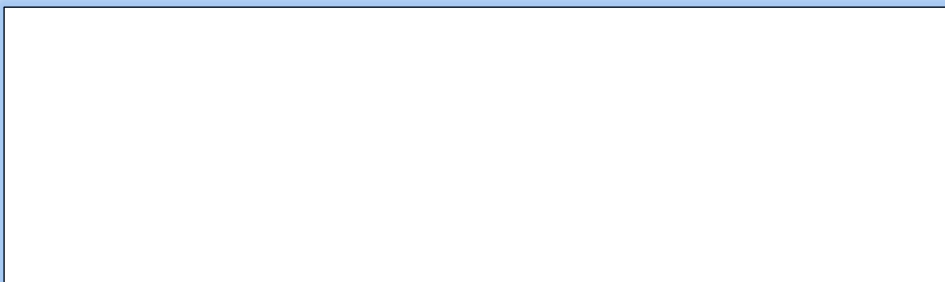
Harjoituksen operatiiviset tavoitteet

Harjoitukseen tarvittava psykososiaalisen tuen resurssi

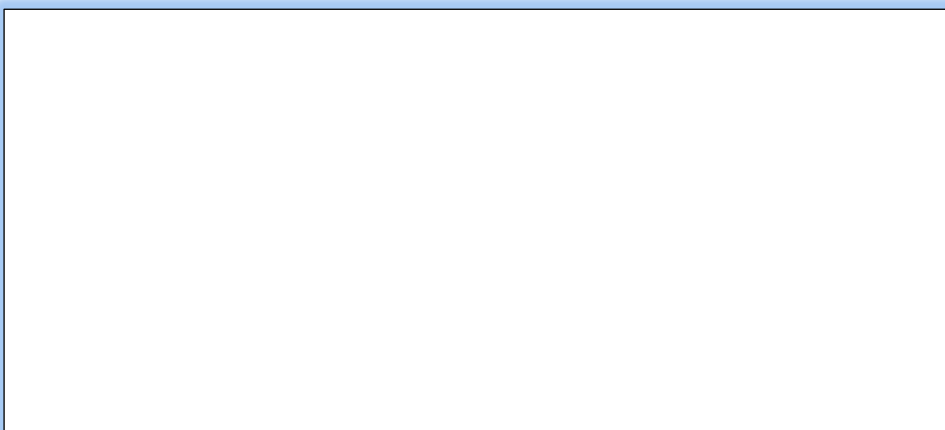
Tarvittavien tilojen varaus

Tarvittavien laitteiden ja tarvikkeiden varaus

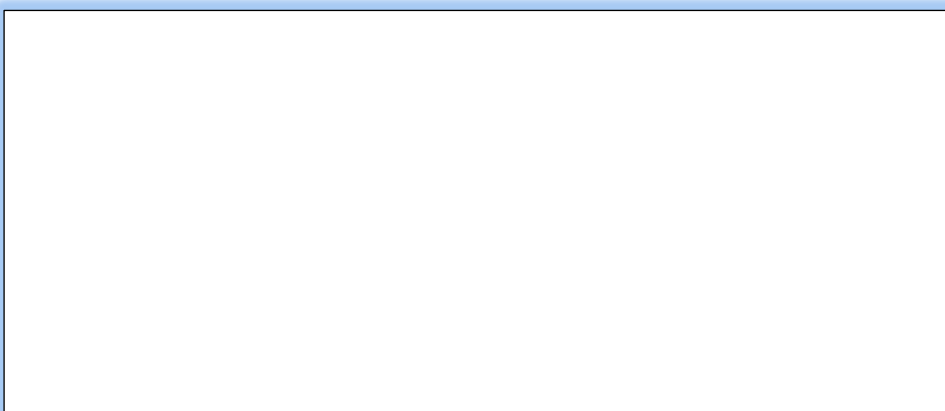
Evaluointi

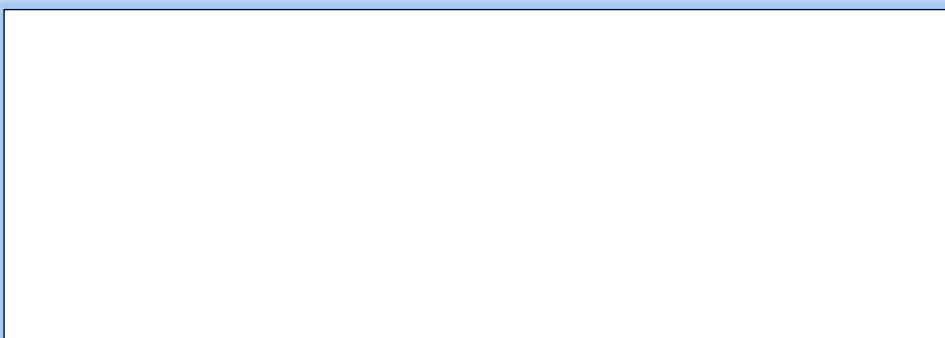
Evaluointikaavakkeiden luonti

Pelipankki

Pelipankin resurssi

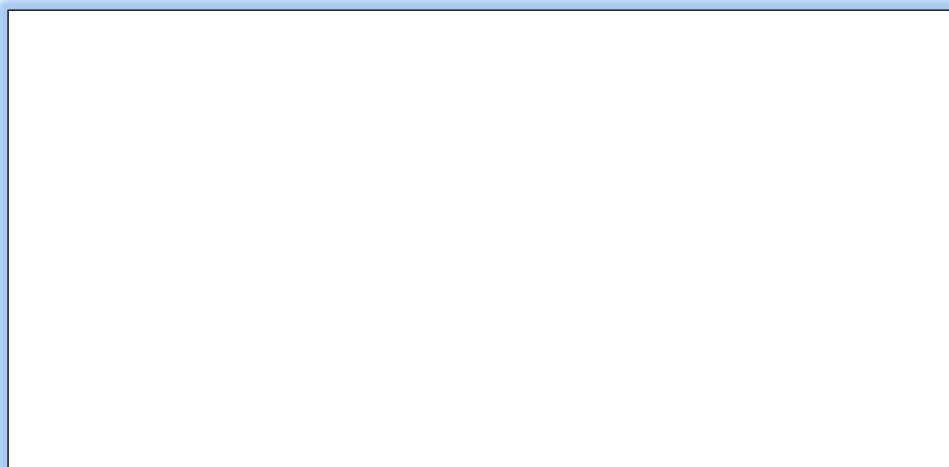

Harjoituksen roolitus

Toiminnallisessa harjoituksessa roolihenkilöiden rekrytointi

Harjoituksen purku heti harjoituksen jälkeen ja mahdollinen palautekysely

Harjoituksesta nousseet kehittämiskohteet

Liite 4: Ohje harjoitussuunnitelman rungon täyttämiseen

Harjoituksen ajankohta

- *Harjoituksen toteutusajankohta tulee olla ajoissa sovittuna*

Harjoituksen suunnittelusta päävastuussa oleva taho ja henkilö

- *Harjoituksen suunnittelussa tulee olla nimetty henkilö*

Harjoituksen budjetti

- *Suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös harjoituksen budjetti. Tilat, logistiikka, ruokailu, resurssit, perustehtävän sijaiskustannukset ym.*

Harjoitukseen osallistuvat tahot

- *Selvitä ajoissa, mitkä tahot haluavat osallistua harjoitukseen ja millä resurssilla. Kytke heidät ajoissa mukaan suunnitteluun ja selvitä heidän omat tavoitteet. Synkronoikaa tavoitteita, jotta kaikki tahot saavat mahdollisimman paljon harjoituksesta irti.*

Harjoituksen muoto: kartta, työpaja, toiminnallinen

- *Pohdi tarkkaan, minkätyyppiseen harjoitukseen resurssit, budjetti ja suunnittelu-aika riittävät.*

Skenaario

- *Luo realistinen ja uskottava harjoituksen skenaario. Käy läpi skenaarion vaiheita useamman kerran ja tarvittaessa konsultoi turvallisuuspäällikköä, ensihoitoa tai muita asiantuntijoita.*

Harjoituksen strategiset tavoitteet

- *Strategiset tavoitteet on hyvä erottaa selkeästi operatiivisista tavoitteista. Strategiset tavoitteet voivat olla yleisen tason tavoitteita kuten ” psykososiaalisen tuen koordinointi”.*

Harjoituksen operatiiviset tavoitteet

- *Harjoituksen operatiiviset tavoitteet on hyvä olla mahdollisimman konkreettiset ja mahdollisuuksien mukaan mitattavissa olevia kuten aika, määrä ym. Konkreettinen tavoite voi olla Virve-päätelaitteiden toimivuus, kuinka kauan vapaaehtoisten toimijoiden saapuminen tehtäväpaikalle kestää hälytyksen antamisesta.*

Harjoitukseen tarvittava psykososiaalisen tuen resurssi

- *Mieti tarkkaan kuinka monta työntekijää pystyt resursoimaan omasta yksiköstäsi. Pohdi, voisiko jonkun yksikön henkilökunta osallistua ja samalla tarjota työntekijäresurssia. Samalla pystyisi testaamaan kuinka yhteistyö toimii yli kunta- ja maakuntarajojen.*

Tarvittavien tilojen varaus

- *Pohdi tarkkaan minkälaiset tilat skenaarion mukaan tarvittavat. Onko tarkoitus olla ulkona vai sisällä. Tiloissa kannattaa huomioida tarvittava tekniikka: valkokangas, mahdollisesti langaton verkko/äänentoisto, tv, mahdollisesti keittiö sekä riittävästi wc-tiloja. Tilojen valinnassa kannattaa huomioida myös altistuneiden ja työntekijöiden turvallisuus, jotta harjoitus olisi mahdollisimman todenmukainen.*

Tarvittavien laitteiden ja tarvikkeiden varaus

- *Pidä huolta siitä, että Virve-päätelaitteita sekä lisätarvikkeita on riittävästi varattu harjoitukseen. Työntekijöiden siirtyminen paikasta toiseen tulee olla myös mietitty. Henkilötietokaavakkeiden ja muiden toimistotarvikkeiden riittävyys. Tarvittava määrä gsm-puhelimia sekä latureita.*

Evaluointi

- *Harjoituksen evaluointi (tarkkailu) on myös tärkeä osa harjoitusta. Mikäli omasta henkilökunnasta ei riitä resurssia evaluointitehtäviin, mieti onko jossakin lähellä sijaitsevassa toisessa toimipisteessä joku kenet voisit pyytää evaluoimaan harjoitusta*
- *Huomioi, että mikäli harjoitus on samaan aikaan käynnissä useammassa pisteessä tulee evaluoitsijoita olla riittävästi, mikäli halutaan evaluoida koko prosessia. Huomioi, että evaluoitsijan psykososiaalisen tuen osaaminen on riittävällä tasolla.*

Evaluointi kaavakkeiden luonti

- *Evaluoinnissa on hyvä olla valmis selkeä kaavake, joka on käyty evaluoitsijan kanssa läpi ennen harjoitusta, jotta hän voi tarvittaessa tarkentaa asioita kysymyksin. Kaavakkeessa kannattaa huomioida riittävä kirjoitustila ja voi käyttää pika-arviointiin vaikka ”liikennevaloja”. **Vihreä**=hyvä, **Keltainen**=jonkin verran kehitettävää, **punainen**= melko paljon kehitettävää. Taulukkoon evaluoitsija laittaa arviota tehdessään rastin. Ja kirjoittaa tarvittaessa alle kommentteja/huomioita*

Esimerkki:

” SPR:n hälyttäminen”

Pelipankki

- *Pelipankilla tässä kohtaa tarkoitetaan skenaarion käsikirjoitusta. Pelipankista on tarkoitus tehdä syötteitä harjoitukseen. Syötteet voidaan tehdä Virve-päälaitteella tai puhelimella. Esimmäinen syöte on hälytyksen antaminen. Tämän voi antaa pelipankki tai sovitusti hätäkeskus tai joku muu viranomainen. Pelipankki syöttää käsikirjoitusaikataulun mukaisesti syötteitä harjoitukseen. Pelipankin on myös mahdollisuus vaikuttaa harjoitukseen siinä tilanteessa, missä näyttää siltä ettei harjoitus etene.*

Pelipankin resurssi

- *Pelipankkiin on hyvä varata 1-2 henkilön resurssi. Pelipankissa on usein harjoituksen suunnitteluun osallistunut ihminen.*

Harjoituksen roolitus

- *Toiminnallisessa harjoituksessa on mahdollista sopia ennen harjoitusta työntekijöiden roolitus, kuka johtaa toimintaa, ketkä toimivat kentällä, kuka jää hoitamaan perustehtävää. Tässä yhteydessä roolituksella tarkoitetaan myös maalihenkilöiden roolitusta. Harjoituksen suunnittelijan tulee luoda jokaiselle maalihenkilölle rooli kuten: Matti Meikäläinen 48 vuotta. Asuinpaikka: Hanko. Matti on ollut silminnäkijänä tapahtumassa. Matti on olemukseltaan rauhallinen. Matti haluaa soittaa vaimolleen, että hänellä on kaikki hyvin, mutta hänen puhelimensa on joutunut hukkaan*
- *Muissakin harjoitusmuodoissa on hyvä suunnitella roolit valmiiksi.*

Toiminnallisessa harjoituksessa roolihenkilöiden rekrytointi

- *Mieti ajoissa, mistä saat harjoitukseen maalihenkilöt. Aloita rekrytointi ajoissa. Voit myös kysyä maalihenkilöiksi opiskelijoita, järjestöjen vapaaehtoisia ym. Kiinnitä huomiota maalihenkilöiden perehdytykseen sekä varaa aika ja resurssi myös heille omaan purkutilaisuuteen harjoituksen jälkeen*
- *Perehdytyksessä on hyvä muistaa opettaa maalihenkilöille turvasana kuten ”Tosivaara”, mikäli heille tulee kesken harjoituksen oikeasti tarve keskeyttää oma suorituksensa (esimerkiksi: oikea sairaskohtaus, lapsi on oikeasti sairastunut ja hänet on haettava välittömästi päiväkodista). Mikäli mahdollista, varaa jokin pieni muistaminen osallistumisesta ja vaivannäöstä.*

Harjoituksen purku heti harjoituksen jälkeen ja mahdollinen palautekysely

- *Harjoituksen jälkeinen purkutilaisuus/ ”hotwash” on tärkeää. Suunnittele riittävä resurssi purkua varten. Varaa myös riittävä resurssi kirjaamaan purussa ilmitulleita kehitysehdotuksia. Harjoituksesta kannattaa kerätä myös kirjallinen palaute hyödyntäen esimerkiksi valmiita kyselyalustoja, joihin pystyy rakentamaan haluamansa kyselyrunгон.*

Harjoituksesta nousseet kehittämiskohteet

- *Jokaisessa harjoituksessa nousee esille kehittämiskohteita. Nämä kehittämiskohteet tulee tunnistaa, niiden kehittämisen aikatauluttaa sekä varata toiminnoille vastuuhenkilöt ja toteuttajat. Esimerkki: Virve-päätelaitteita on yksikössä liian vähän. Vastuuhenkilö: Yksikön esimies. Toiminto: Hankkia kolme Virve-päälaitetta lisää. Tämä kannattaa tehdä mahdollisimman pian harjoituksen jälkeen, jottei havaitut kehittämiskohteet unohdu.*

Liite 5: Harjoitussuunnittelun tueksi

Aina samat edustajat suunnittelupalaverissa joissa koolla useampi toimija- mikäli edustajat vaihtuvat, tieto ei välttämättä kulje

- Yhdessä suunnittelu muiden toimijoiden kanssa – välttää harjoituksessa hämmennykseltä

Yhdessä tekeminen, älkää liikaa pirstoko suunnittelua osiin vaan, tehkää yhdessä

- Varatkaa aikaa myös harjoituksessa ilmi tulleille kehittämiskohteiden tarkastelulle

Älä pelästy, vaikka aina ei tule onnistumisia!! Harjoitus on sitä varten, että heikot kohdat löytyvät